

IRAQI
Academic Scientific Journals

العراقية
المجلات الأكاديمية العلمية

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)

Journal of Language Studies

Contents available at: <https://jls.tu.edu.iq/index.php/JLS>

The Relationship Between Title and Content in Children's Stories (Jigergoşekan Magazine as a Model)

Asst. Lect. Amina Yaseen Mohamad*

Department of Kurdish Language/ College of Languages / Salahaddin University
amina.mohammad@epu.edu.iq

&

Prof. Dr. Idrees Abdullah Mustafa

Department of Kurdish Language/ College of Languages / Salahaddin University
Idressabdulla@gmail.com

Received: 06/11/2025, Accepted: 01/12/2025, Online Published: 31/03/2026

Abstract

The title is the key to the text, as it defines the meaning of the text's content and its components in revealing meaning, in a way that clarifies the purpose of the story through its title. Therefore, careful attention must be paid when choosing a title according to the general content and idea of the story, because the relationship between the title and the story is a reflective and indicative relationship. Thus, most research in analyzing story texts begins with the title, then moves to the content, and then returns to the title again. This is done with the aim of linking the title to the content of the story text, because the title has special importance for the reader, as it either attracts the reader to the text's content or makes them turn away from it, since it is the first thing that catches the reader's eye. Furthermore, the title represents those signs, desires, and aspects that the writer uses to express their idea, which has made the title valued as an effective term in story text. In this research, we have addressed this relationship from both theoretical and practical perspectives, with our aim being to identify the fundamental point of this mutual influence between them. The research problem is manifested in the fact that if there is no relationship between the title and content—that is, the signifier and the signified—it leads to decreased

* **Corresponding Author:** Amina Yaseen Mohamad, E-mail: amina.mohammad@epu.edu.iq.

Affiliation: Salahaddin University – Iraq.

© This is an open access article under the CC by licenses <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

reader engagement with the work and raises questions and criticism among researchers and critics. Subsequently, we attempted to examine (7) issues of children's story publications in Jigergoşekan magazine as a sample, where the results showed that these stories possess complete titles.

Keywords: title word, title terminology, importance of title, relationship between title and content

علاقة العنوان بالمحتوى في قصص الأطفال (مجلة جگه رگۆشه كان / فلذات الاكباد نموذجا)

م.م. امينة ياسين محمد
قسم اللغة الكردية / كلية اللغات / جامعة صلاح الدين

و

أ.د. إدريس عبد الله مصطفى
قسم اللغة الكردية / كلية اللغات / جامعة صلاح الدين

المستخلص

العنوان هو مفتاح النص، لأنه يحدد معنى محتوى النص ومكوناته في إظهار المعنى، بشكل يتضح فيه هدف القصة من عنوانها، لذا يجب الحرص في اختيار العنوان وفقاً للمحتوى العام وفكرة القصة، لأن علاقة العنوان بالقصة هي علاقة انعكاسية وإشارية، لذلك تبدأ معظم البحوث في تحليل نص القصة من العنوان، ثم تنتقل إلى المحتوى، ثم تعود إلى العنوان مرة أخرى، ويتم ذلك بهدف ربط العنوان بمحتوى نص القصة، لأن للعنوان أهمية خاصة لدى القارئ، حيث يجذب القارئ من خلاله إلى محتوى النص، أو يدفعه للإعراض عنه، لأنه أول ما يقع في عين القارئ، كما أن العنوان هو تلك الإشارات والرغبات والجوانب التي يستخدمها الكاتب للتعبير عن فكرته، وهذا ما جعل العنوان يُقِيم كمصطلح فعّال في نص القصة. تناولنا في هذا البحث من الناحية النظرية والعملية هذه العلاقة، وكان هدفنا من ذلك تحديد النقطة الأساسية لهذا التأثير المتبادل بينهما، وتتجلى مشكلة البحث في أنه إذا لم تكن هناك علاقة بين العنوان والمحتوى، أي: الدال والمدلول، فإن ذلك يؤدي إلى قلة إقبال القراء على العمل، ويثير تساؤلات ونقداً لدى الباحثين والنقاد. بعد ذلك حاولنا عرض (7) أعداد من منشورات قصص الأطفال في مجلة فلذات الاكباد نموذجا، حيث تبين من النتائج أن هذه القصص تمتلك عناوين متكاملة.

الكلمات المفتاحية: كلمة العنوان، مصطلح العنوان، أهمية العنوان، علاقة العنوان بالمحتوى.

پهيوهندی ناو نیشان به ناوه رۆكهوه له چیرۆکی مندا لاندنا (گۆقاری جگه رگۆشه كان به نموونه)

م.ی. نامینه یاسین محمد

بهشی زمانی کوردی / کۆلیژی زمان / زانکۆی سه لاهه دین

پ.د. ئیدریس عهبدو ئلا مستهفا

بهشی زمانی کوردی / کۆلیژی زمان / زانکۆی سه لاهه دین

پوخته

ناو نیشان کللی دهقه، چونکه پیناسه ناوه رۆکی دهق و پیکهاته که له دهر خستنی مانادا دهکات، به شیوهیه که، که نامانجی چیرۆک له ناو نیشانه که یهوه دهر دهکویت بویه پنیوسته له ههلبزار دنی ناو نیشان به گۆیره ناوه رۆکی گشتی و بیره که و شیار بین، له بیره هوه په یهوه دنی ناو نیشان به چیرۆکه که په یهوه دنی که رهنگانه هوه و نامانه هوه، بویه زۆربه یه توێژینه که بۆ شیکردنه هوه دهقی چیرۆک له ناو نیشانه هوه دهستینه دهکا، پاشان بۆ ناوه رۆکی دهر وات، دواتر بۆ ناو نیشانه که دهگه ریت هوه، نه مهش به مه بهستی پیکه وه لکانی ناو نیشان به

ناوهرۆکی دهقی چیرۆکهکهوه ئه‌نجامدهدریت، چونکه ناویشان گرنگی تایبتهی لای خوینهر ههیه، که بههویهوه خوینهر بو ناوهرۆکی دهقهکه رادهکیشی، یان پشتنگۆیدهخات، چونکه یهکهه شته بهرچاوی خوینهر دهکهویت، ههروهها ناویشان ئه‌و نامازه و خوازه و رههه‌ندانیه، که نووسهر بو گوزارشتکردن له بیرۆکهکهی بهکاریدههینیت، ئه‌مهش وایکردوه ناویشان وهکو زارابهکی جیهجیکار له دهقی چیرۆک به نرخ بیت، ئیمه لهم توێژینهوهیدا لهرووی تیوری و پراکتیکیهوه باسی ئه‌م پهیوهندییهمان کردوه، که مه‌به‌ستمان له دهستنیشانکردنی خالی سه‌رهکی ئه‌م کاریگه‌رییهی نیوانیان ئه‌م بابته‌مان کردوه و کیشیهی توێژینه‌وه‌ش له دهردهکهویت، که ئه‌گه‌ر ناویشان و ناوهرۆک، واته: دال و مه‌دلول په‌یوه‌ندیان به‌یهکهوه نه‌بیت، له لای خوینهران کهم خوینهر بو بهر هه‌مه‌که به‌دهست ده‌هینیت و له لای توێژهران و ره‌خنه‌گران په‌سیار و ره‌خنه‌دروست ده‌کات، دواي ئه‌وه هه‌لمانداه (٧) ژماره له بلاوکراوه‌کانی چیرۆکی مندالانی گوڤاری (جگه‌رگۆشه‌کان) به‌نمونه به‌ینه بهرچاو، که له ئه‌نجامه‌کاندا دهرکه‌توهه ئه‌م چیرۆکانه خاوه‌ن ناویشانهکی تاوان.

وشه کلێله‌کان: وشه‌ی ناویشان، زاراه‌ی ناویشان، گرنگی ناویشان، په‌یوه‌ندی ناویشان به ناوهرۆکهوه .

پیشه‌کی:

(١/٠) ناویشانی توێژینه‌وه‌که:

ئه‌م توێژینه‌ویه به ناویشانی: په‌یوه‌ندی ناویشان به ناوهرۆکهوه له چیرۆکی مندالاند (گوڤاری جگه‌رگۆشه‌کان به‌نمونه) به .

(٢/٠) سنووری توێژینه‌وه‌که:

سنووری توێژینه‌وه‌که به ژماره‌کانی کۆمه‌له چیرۆکی بلاوکراوه‌ی گوڤاری (جگه‌رگۆشه‌کان) وه‌کو: (١٣٨، ٢٦٠، ٢٦٣، ٢٦٦، ٢٧٠) تایبه‌تکراره.

(٣/٠) که‌سته‌ی توێژینه‌وه‌که:

بو ئه‌نجامدانی ئه‌م توێژینه‌ویه سوودمان له چه‌ندین سه‌رچاوه‌ی تایبته به ره‌خنه‌ی هاوچه‌رخ وهرگرتوه پاشان کۆمه‌له چیرۆکی ناوبراومان به که‌سته‌ی سه‌ره‌کی توێژینه‌وه‌که.

(٤/٠) میتودی توێژینه‌وه‌که:

بو ئه‌م توێژینه‌ویه پشتمان به میتودیکی (ره‌خنه‌ی، شیکاری) به‌ستوه، که بریتیه له گه‌مه‌ی هه‌له‌وه‌شانه‌وه و به یه‌که‌وه به‌ستانه‌وه‌ی چیرۆک به گشتیهی و چیرۆکی گوڤاری (جگه‌رگۆشه‌کان) به تایبته‌ی، ئه‌مه‌ش پشتی به بنه‌ماکانی بونیادگه‌ری و هه‌له‌وه‌شانه‌گه‌ری به‌ستوه .

(٥/٠) هوی هه‌له‌بژاردنی توێژینه‌وه‌که:

ناویشان بابته‌یکی گرنگ و په‌ر بابه‌خی بابته‌ی ده‌قی ئه‌ده‌بی به گشتی و چیرۆک به تایبته‌یه، ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌شی، که به ده‌قه‌که‌ی ده‌به‌ستینه‌وه، گرنگی ناویشان زیاتر ده‌کهن، هه‌ر ئه‌مه‌ش وایکردوه زیاتر له‌م بابته‌ بکۆلینه‌وه .

(٦/٠) په‌سیاری توێژینه‌وه‌که:

له ئه‌نجامی شیکردنه‌وه‌ی ده‌ق به گشتی له روانگی ناویشانه‌وه چیرۆکی گوڤاری (جگه‌رگۆشه‌کان) به تایبته‌ی چه‌ په‌یوه‌ندییه‌ک له نیوان ناویشانه‌کان و خودی چیرۆکه‌کان خویان هه‌شارداوه، ئایا ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ی به یه‌که‌وه‌میان ده‌به‌ستینه‌وه؟ دژییه‌که، یان ته‌واوکاریه‌ه؟

(٧/٠) ناوهرۆک و پیکهاته‌ی توێژینه‌وه‌که:

ئه‌م توێژینه‌ویه، جگه‌له‌ پشه‌کی و ئه‌نجام و پوخته به زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی و لیستی سه‌رچاوه‌کان، له دوو به‌ش پیکهاته‌وه:

به‌شی یه‌کهم: چهند لایه‌نکی تیوری توژیینه‌وه که پیکده‌هینیت و تییدا ئهم سمر‌دیرانه ده‌گر‌یت‌ه‌خۆ: (پیناسه‌ی ناو‌نیشان له رووی وشه‌یه‌وه، پیناسه‌ی ناو‌نیشان له رووی زار او‌میه‌وه، گر‌نگی ناو‌نیشان)، به‌شی دوو‌میش: سمر‌تا باس له په‌یو‌مندی ناو‌نیشان به‌ ناو‌مر‌ۆ‌که‌وه له‌رووی تیورییه‌وه، دواتر نموونه‌ی کاره‌کی له چوار‌چیه‌ی ده‌قدا به‌ گشتی چیرۆکی مندالان به‌ تایه‌تی، له‌ نیو ئه‌ده‌بی کوردی په‌یوه‌ست به‌ ده‌له‌مه‌ند کردنی ئهم بواره، هینراو‌مه‌وه.

به‌شی یه‌کهم: چوار‌چیه‌ی تیوری توژیینه‌وه‌که:

(۱/۱) ناو‌نیشان (چه‌مک و تیروانین)

(۱-۱/۱) پیناسه‌ی وشه‌ی ناو‌نیشان:

له‌باره‌ی پیناسه‌ی وشه‌ی ناو‌نیشان له‌ فهره‌نگه‌ جیاواز‌مکاندا هاتووه:

له‌ فهره‌نگی (لیسان العرب)ی (نبین مغزور)دا هاتووه: ((وشه‌ی ناو‌نیشان به‌ مانای نیشانه، یان به‌لگه، یان ناو‌نیشانی په‌رتووک، که به‌ واتای ناوی نیشانه‌یه‌کی دیاری‌کراوی کتیه‌که هاتووه، یان ناو‌نیشانی کار، واته: به‌لگه، یان روو‌کاریه‌ک، که ئه‌زموونی نه‌هینیه‌ک ده‌خات‌ه‌روو)) (ابن المنظور، ۱۹۹۷، ۴۴۹) دیت، له‌م فهره‌نگه‌دا ناو‌نیشان به‌ واتای، به‌لگه ناو‌نیشانی په‌رتووک، ناو‌نیشانی کار، یان روو‌کاریه‌ک، که ئه‌زموونی نه‌هینیه‌که‌ی ده‌ره‌خات ده‌گه‌ینی، به‌لام فهره‌نگی (معجم المصطلحات العربية في اللغة والادب)ی (مجدی وهبه) له‌مباریه‌وه ده‌لایت: ((باس له‌ بابته‌ی کتیب، یان ناو‌مر‌ۆ‌ک ده‌کات، ده‌کریت ئاماژه‌ش بو شوینی نیشه‌جیوون، واته: ناو‌نیشانی جوگرافی بکات)) (مجدی وهبه، ۱۹۸۴، ص ۲۶۲)، ئه‌مه‌ش ئاماژه‌ بو ناو‌مر‌ۆ‌کی په‌رتووک، یان شوین، ده‌کات، که به‌هۆیه‌وه ده‌ناسر‌یت‌ه‌وه، که‌چی (سعد علواش) له‌ په‌رتووک (المعجم المصطلحات الادبية المعاصرة)دا له‌باره‌ی (ناو‌نیشان) ده‌لایت: ((ناو‌نیشان سمر‌تا، یان سمر‌نوسراوی نووسراو‌ه‌کیه، جا ئه‌گه‌ر کاریگه‌ری ئه‌ده‌بی بیت، یان کاریگه‌ری زانستی بیت)) (علواش، ۱۹۸۵، ص ۱۵۵)، ئه‌مه‌ش مه‌به‌ست له‌سمر‌تا، یان سمر‌نوسراوی ده‌ستپیک‌ی هس‌ کاریکی ئه‌ده‌بی، یان زانست ده‌گه‌ینی.

(ئه‌حمده‌ی کوری فارس) له‌ فهره‌نگی (مقایس اللغة)دا باسی له‌وه کردووه، که: ((ناو‌نیشان له‌ ره‌گه‌زی (غنی)، واته: ده‌وله‌مه‌ندی، یان گر‌نگیدان، یان مه‌به‌ست هاتووه، بۆیه ناو‌نیشان ئه‌مه‌ شته‌یه، که به‌هۆی گر‌نگی، یان ده‌وله‌مه‌ندی، یان مه‌به‌سته‌که‌ی شتیکی پنی ده‌ناسر‌یت‌ه‌وه، یان ده‌وتریت (ناو‌نیشانی کتیبی دانا)، واته: ناویکی بو دانا)) (ابن فارس، ۱۹۷۹، ص ۲۰)، ئه‌مه‌ش به‌ واتای مه‌به‌ست، یان شتیکی، که به‌هۆیه‌وه شتیکی پنی ده‌ناسر‌یت‌ه‌وه، یان کاتی ده‌وتریت: ناو‌نیشانی په‌رتووک دانا، ئه‌مه‌ش واتای ئه‌وه‌یه په‌رتووک‌ه‌که به‌م کليلة، که پینده‌وتریت: ناو‌نیشان ده‌ناسر‌یت‌ه‌وه.

هس‌ وه‌ها له‌ (محیط المحيط، قاموس مطول للغة العربية)ی (بترس البستاني)دا، ده‌لایت: ((ناو‌نیشان بو روو‌پوش، یان ده‌ستپیک‌ی کتیب به‌کار ده‌هیندریت، چونکه یه‌که‌م شته، که ده‌بیریت، یان هس‌ شتیکی، که به‌لگه بیت له‌سمر شتیکی، پینده‌وتریت (ناو‌نیشان)، وه‌ک نه‌هینی له‌ کاریک ده‌ره‌که‌ویت)) (البستاني، ۱۹۸۷، ص ۶۴)، واته: مه‌به‌ست له‌ ده‌ستپیک‌ی په‌رتووک‌ه‌کان ده‌ره‌که‌ویت، چونکه یه‌که‌م شته که به‌ر چاوی خوینهر ده‌که‌ویت، ئه‌مه‌ش وه‌کو به‌لگه ده‌ره‌که‌ویت، یان وه‌ک روو‌کاری ناو‌مر‌ۆ‌کی کاره‌که ده‌ره‌که‌ویت، که‌واته: له‌ فهره‌نگه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی بیرۆکه گشتیه‌که له‌ باره‌ی مانای ناو‌نیشان:

- واته: ((خاوه‌نی ناو، یان نازناو)) (عبد النور، ۱۹۹۸، ص ۱۰۳۸).

که‌واته: کۆکردنه‌وه‌ی داتا‌کان بو ناو‌نیشان له‌م فهره‌نگه‌دا به‌ واتای (دیار، ریگر، کاریگه‌ری، یان پاشماوه، نیشانه، نیشاندەر، ناو نازناو، به‌ش به‌لگه، پیور) ده‌گه‌ینی.

-مه‌به‌ست له‌ ریگر ئه‌وه‌یه، یه‌که‌م شته ده‌ره‌که‌ویت، که وه‌کو ریگریه‌ک وایه له‌به‌رانبه‌ر هس‌ ناروونی و ئالوزیه‌که‌دا.

-مه‌به‌ست له‌ کاریگه‌ری، نیشانه‌یه‌ک به‌جیده‌هینی، به‌هۆی ئه‌و ناو‌نیشانه‌ی کاریگه‌ری دروسته‌کات.

-مه‌به‌ست له‌ نیشاندەر، وه‌کو به‌لگه ده‌ره‌که‌ویت.

-مه‌به‌ست له ناو، ناوی شتتیک، یان که‌سئیک ده‌گه‌ئینی .

-مه‌به‌ست له ناسنامه، ناویکی تاییه‌تی وه‌کو نازناو بۆ شتتیک به‌کارده‌هیندریت.

-مه‌به‌ست له پیور، ئه‌و ناو‌نیشانیه‌یه پیور هه‌له‌ده‌سنگینیت، که ئایا خوینهر ده‌گاته راده‌یی رازیوون، که به‌هۆی ئه‌و کلێله بچنه ناوهرۆکی یان نا!

له فهره‌نگی زمانی فارسیدا، وه‌کو: (معین) ناو‌نیشان به واتای: ((ناو، سهر‌دیز، نازناو، به‌لگه، نیشانه، ئاماژه دیت، واته: ئه‌و ناوه‌یه، که بۆ باب‌ه‌تتیک داده‌نریت)) (معین، ۲۰۱۰، ص ۳۰۰۰)، وه‌کو ناوی پهرتووک، یان سهر‌دیزی وتار.

له فهره‌نگی (عمید) ناو‌نیشان به واتای: ((ئه‌و ناوه‌یه، که بۆ باب‌ه‌تتیک داده‌نریت)) (حسن، ۱۹۵۸، ص ۱۰۰) دیت، واته: له فهره‌نگه‌کانی زمانی فارسیدا ناو‌نیشان به واتای ناوی که‌سئیک، یان شتتیک، یان به‌لگه، یان نازناو، یان نیشانه، یان ناوی باب‌ه‌تتیک، یان به‌رگی کتیب دیت، له فهره‌نگی عباسیشدا به واتای: ((دانانی سهره‌تای کتیب، یان نامه‌یک دیت)) (محسن، ۲۰۱۶، ص 33).

که‌واته: له فهره‌نگه‌کانی زمانی فارسی له‌باره‌ی وشه‌ی (ناو‌نیشان)، به واتای (به‌لگه، نیشانه، ناو، ئاماژه، نازناو، یان ناویک بۆ باب‌ه‌تتیک داده‌نریت، واتای سهره‌تایی کتیب، یان نامه‌یک) دیت، هاتوه.

له فهره‌نگه ئینگلیزییه‌کانیش له‌باره‌ی وشه‌ی (ناو‌نیشان) دا هاتوه: ((ناو/Title واته: ناویک بۆ کتیبیک، یان فلیمیک، یان هونهریک دیاریده‌کریت، به‌لام (Adders) رووکاریه‌کانی شوینی نیشه‌جیبوون، یان ریک‌خراویک ده‌گریته‌وه)) (Murry&Team, 1989, p; 900)، هه‌روه‌ها فهره‌نگی (کامبرج) ده‌لنیت: ((Title: ناوی کتیبیکه، یان فلیمیکه، یان گۆرائیه‌که ... هتد)، به‌لام Adders: شوینی دیاریکراوی که‌سئیک، بینایه‌ک، یان ریک‌خراویکه)) (Jones, 1995, P; 650)، به‌مپیه: ئینگلیزه‌کان وشه‌ی تایتل بۆ ناوی به‌رهمیک به‌کارده‌هینن، جا به‌رهمه‌که (پهرتووک، هونهریک، ... هتد) بیت، هه‌روه‌ها وشه‌ی (ئهریس) بۆ ناوی (پهرتووک، شوین، کار، ئیمیل، که‌سئیک، به‌رهمیک) به‌کارده‌هینن.

که‌واته: له‌فهره‌نگه‌کانی (ئوکسفۆرد و کامبرج) ی زمانی ئینگلیزی وشه‌ی (ناو‌نیشان) به واتای (تایتل و ئهریس) هاتوه، که هه‌ردووکیان به‌هاومانای بۆ ناوی (پهرتووک، یان به‌رهمیک هونهری، یان ناوی که‌سئیک، یان شوینیک، یان باله‌خانه‌یه‌ک، یان ریک‌خراویک) به‌کارهاتوون، ئه‌مه‌ش بۆ ده‌وله‌مندی زمانه‌کیان ده‌گریته‌وه.

له فهره‌نگه‌کانی زمانی کوردیشدا له‌باره‌ی وشه‌ی (ناو‌نیشان) دا هاتوه:

له‌فهره‌نگی (مه‌ردۆخ) ی (عه‌بدو‌ل‌مه‌ردۆخ) ده‌لنیت: ((ناو‌نیشان: نیشاندهری شوین (ئهریس، نیشانه‌ی شوین، یان ناوی باب‌ه‌ت، یان به‌رگی پهرتووک)) (مه‌ردۆخ، ۱۹۶۰، ل ۱۰۰۰) دیت، که ئه‌مه‌ش ئاماژه به‌نیشاندهری شوین، یان ناوی شوین، یان ناوی باب‌ه‌ت، واته: ناو‌نیشانی پهرتووک ده‌کات، که‌چی له‌فهره‌نگی (هه‌مبانه‌بۆرینه‌ی) (هه‌زار موکریانی) له‌باره‌ی ئه‌م وشه‌یه ئاماژه به‌وه ده‌کات: ((ناو‌نیشان: ئاماژه‌یه بۆ شوینیک، وه‌ک (ئهریس، نیشانه)، یان ناو، یان نازناوی که‌سئیک، یان ناسنامه، وه‌کو ده‌لنیت: ناو‌نیشانی کتیبیکه (میژووی کورد)ه، یان ناوی کتیبیکه، میژووی کورده)) (موکریانی، ۱۹۶۰، ل ۱۰۵)، که‌واته: له فهره‌نگی کوردیه‌کانیش ئاماژه به‌ناو‌نیشانی شوین، یان ناو‌نیشانی پهرتووک، یان ناوی پهرتووک، یان ناوی ئهریس ده‌کهن.

ئه‌وه‌ی گرنه‌گه له‌فهره‌نگه‌کانی: (عه‌ره‌بی، فارسی، ئینگلیزی، کوردی) دا، که له‌باره‌ی وشه‌ی (ناو‌نیشان) هاتوه، که به واتای ناو‌نیشان دیت، جا ناو‌نیشانی: (پهرتووک، شوین، به‌لگه، نیشانه، سهر‌دیزی وتار، نازناو، باب‌ه‌تتیک، سهره‌ به‌رگی کتیب، ناو‌نیشانی نامه‌یک، به‌رهمیک، ... هتد) بیت، بۆیه مه‌به‌ست له وشه‌ی ناو‌نیشان ئه‌و شته‌یه، که شتتیک پی ده‌ناسریته‌وه، واته: کلێله‌که ده‌رگای شته‌کانی تری بۆ ده‌کاته‌وه، وه‌کو ناو‌نیشانی پهرتووک، گوزارشت له ناوهرۆکی پهرتووکه‌که ده‌کهن و ده‌رده‌که‌ویت.

(۲/۱) پیناسه‌ی زاراوه‌ی ناو‌نیشان :

ناونیشان کلیلی سهره‌کی هه‌موو شیکاریکه بۆ چورنه ناو قوولایی ده‌قه‌که و لیکدانهری، هه‌روه‌ها نیشانه‌ناسان و شرۆقه‌کاران، به‌گرنگیه‌وه سهریریان کردووه، چونکه ((ناونیشان پنیوستیه‌کی نووسینه)) (رحیم، ۲۰۱۰، ص ۳۹) و به‌که‌م و گرنگترین به‌به‌ستی ده‌قه‌که‌یه، که ناتوانریت تیبهر یندریت.

زاراوه‌ی ناونیشان ((پیکه‌ته‌یه‌کی زمانه‌وانیه، به مانای بارگاریکراو، که نوینهرایه‌تی بیرۆکه‌ی ده‌قه‌که ده‌کات، له لایهن نووسهری ده‌قه‌که ئاراسته‌ی خوینهر ده‌کریت و خوینهر به‌ریوه‌به‌بات، که توانای دامه‌زراندنی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل نووسهردا هه‌یه و ژینگه‌ی تایپوگرافی ئه‌و که‌ناله‌یه، که پرۆسه‌ی په‌یوه‌ندی نیوانیان ئه‌نجام‌ده‌ات)) (شامی، ۲۰۱۲، ص ۳۱) واته: ناونیشان سیفه‌تیکی په‌یوه‌ندی هه‌یه، که به‌هویه‌وه نووسهر به‌وه‌رگر ده‌به‌سنیتیه‌وه.

له لایه‌کی تره‌وه، ناونیشان بریتیه‌یه له: ((سیسته‌میکی نیشانه‌ناسی په‌یوه‌ست به‌ره‌هه‌نده و اتاسازی و ره‌مزیه‌که‌نه‌وه، که توێژهر ئارمزوی شوینکه‌وتنی ده‌قه‌که‌کان و هه‌ولی شیکردنه‌وه‌ی کۆده ره‌مزیه‌کانی له ده‌قی ئه‌ده‌بیدا ده‌کات، و ئه‌مه به‌که‌م ئاسته‌نگه، که توێژهری نیشانه‌ناسی ده‌توانریت هه‌نگاری بۆ بنیت، به نامانجی شیکردنه‌وه‌ی به‌شیره‌ی ببنزای زمانه‌وانی، ئاسویی و ستوونی، که پیندا تیبهر ده‌بنیت ده‌ربخات)) (قطوس، ۲۰۰۸، ص ۳) و نیشانه‌ی له ناونیشاندا له ریگه‌ی بنیاتی پیکه‌ته‌یه‌کی ده‌توانریت مانا‌که‌مان ده‌ستبه‌کویت، که ئه‌مه‌ش وه‌ک ده‌روازه‌یه‌ک بۆ گه‌یشتن به‌ی ناوه‌وه‌که‌ی، که ده‌قه‌که‌ی له‌سه‌ر دامه‌زاروه دادنه‌ریت، به‌هوی ئه‌مه‌ش ده‌توانن پینبیینیمان بۆ ناوه‌وه‌کی ده‌قه‌که‌ی له‌روانگه‌ی جیاوازه‌وه به‌که‌ین.

هه‌روه‌ها (ناونیشان) ((په‌یامیکه به‌وه‌ه‌ناسریتیه‌وه، که ناوه‌وه‌که‌ی دیاریده‌کات و سه‌رنجی خوینهر بۆ خۆی راده‌کیشی، که به‌هویه‌وه ئارمزوی خوینده‌وه‌ی ده‌قه‌که‌ی له لا دروستبکات، ئه‌و روخساره‌یه، که ئامازه به‌نه‌هینی ناوه‌وه‌که‌ی ده‌کات)) (مداس، ۲۰۰۶، ص ۱۷۶)، واته: ناونیشان به‌یوچوونی (مداس) به‌په‌یامیک دادنه‌ریت، که پیناسه‌ی ئه‌و شوناسه ده‌کات، به‌هویه‌وه ناوه‌وه‌که‌ش دیاریده‌کات، ئه‌مه‌ش خوینهر بۆ لای خۆی راده‌کیشی، که هه‌ز به‌خوینده‌وه‌ی ناوه‌وه‌که‌ی بکات، به‌مشیره‌یه ئه‌و نیشانه‌وه هه‌ما و ئامازه به‌ئوه‌ی، که ناروون و نادیاره، به‌مه‌به‌ستی روونکردنه‌وه و ئاشکراکردن و ده‌رخستن و نیشاندانی، هه‌ر له‌هه‌مان ئه‌و چوارچیه‌وه‌شدا (ناونیشان) ((ده‌رخستنی شاراوه و نیشانه‌کردنی نووسراوه، ئه‌مه نیشانه‌کردن و ده‌رخستنی شاراوه و نیشانه‌کردنی نووسراوه، نیشانه‌کردن و ده‌رخستنه‌ی، کتیب ناوه‌وه‌که‌ی ده‌شاریتیه‌وه و ئاشکرای ناکات، پاشان ناونیشان دیت، تا زانیاریه شاراوه‌کانی ناوه‌وه‌که‌ی ده‌ربخات و ئاشکرای بکات، ئه‌م ره‌گه‌زه‌ی که له‌ناویدا به‌شیره‌یه‌کی پوخت و کورت په‌رمیان سه‌نده‌وه و خواستراو و ئاشکراکراوه)) (بازی، ۲۰۱۲، ص ۱۱). واته: ده‌رخستنی لایه‌نی شاراوه‌ی ده‌قه، که‌وا له ناوه‌وه‌کی په‌رتوکه‌که‌دا خۆی شاردۆته‌وه، دواتر ((ناونیشان مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه ئه‌و شاراوه‌یه، که‌وا له ناویدا په‌سه‌نده‌وه و خواستراون به‌شیره‌یه‌کی کورت و پوخت بخاته‌روو، چونکه ناونیشان به‌ناره‌زیک دادنه‌ریت بۆ شیکردنه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌ی ده‌ق، که یارمه‌تیمان ده‌ات له ری‌خه‌ستنی په‌گرتویی ده‌ق و تیگه‌یشتن له‌به‌شه‌ی، که ناروونه)) (مفتاح، ۱۹۹۰، ص ۷۲).

هه‌ر له‌بهره‌ی بۆچوونی پینشو: ئه‌وه‌یه ((شاردنه‌وه، کۆدکردنی و شاردنه‌وه‌ی زانیاریه شاراوه‌کانی ناوه‌وه‌که، که نوینهر مه‌به‌سنیتیه‌ی بۆ نه‌وانی تر ئاشکرای بکات. ئه‌مه وه‌ک په‌یامیکی کۆدکراوه، که ره‌یره‌وه‌ی په‌یوه‌ندی نیوان دوو لایهن ده‌کات ده‌گریتیه‌وه، که به‌شیره‌یه‌کی تایبه‌ت له په‌کتری تیده‌گه‌ن)) (هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۲)، که‌تیایدا ناونیشان وه‌ک نیشانه‌یه‌کی تو‌مارکراوه، مافی (نووسهر) و (وه‌رگر/خوینهر) ده‌پاریزیت، له ریگه‌ی په‌یوه‌ندییه‌ک، که له‌نیوانیدا رووده‌ات، ئه‌مه‌ش واده‌کات، که دوومه‌یان له‌یه‌که‌میان تیبگه‌ن، هه‌روه‌ها (لیوه‌وک) ناونیشان به‌مشیره‌یه پیناسه ده‌کات: ((کۆمه‌لێک نیشانه‌ی زمانه‌وانیه، که ده‌توانریت له سه‌روه‌ی ده‌ق دابنه‌ریت، که ناوه‌وه‌کی گشتیه‌ی ده‌قه‌که دیاریده‌کات و خوینهر به‌مه‌به‌سته‌یه‌ی ئاشنا ده‌کات)) (المطوی، ۱۹۹۹، ص ۴۵۶)، به‌مشیره‌یه به‌په‌ی ئه‌م پیناسه‌ی (لیوه‌وک) ناونیشان ده‌بنیه‌ کۆمه‌لێک نیشانه‌ی زاره‌کی ئامازه‌ده‌ر، که خۆیان وه‌ک دا‌هینانیک ده‌نوینن، که‌وا له (وه‌رگر/خوینهر) ده‌کات کارلێکی له‌گه‌ل بکات و په‌سندی بکات.

له‌روانگه‌یه‌کی تره‌وه چه‌مکی ناونیشان ((دیدگایه‌که له‌ناو ناوه‌وه‌کی خۆدی ده‌قه‌وه دروستبووه، ئه‌م دروستبوونه ده‌کریت به‌ره‌تی/ره‌سه‌ن بیت، کاتیک ئامازه به‌ناوه‌وه‌کی ده‌قه‌که ده‌کات، یان ده‌کریت ناره‌سه‌ن بیت، کاتیک ناونیشان ئامازه به‌مانایه‌کی دوور له ناوه‌وه‌کی ده‌قه‌که‌ی ده‌کات، به‌مه‌به‌ستی گالته‌ئامیز، یان هه‌له‌خه‌له‌تاندن، یان خۆدزینه‌وه، که ئه‌مه‌ش ده‌که‌وتیه ژیر کاریگه‌ری که‌سایه‌تی دا‌هینه‌ره‌که)) (حمداوی، ۱۹۹۷، ص ۱۰۶)، واته: ناونیشان دیدیکه له‌ناوه‌وه‌کی ده‌قه‌وه دروستبووه، جا ئه‌م دیدگایه له‌وانه‌یه ره‌سه‌ن بیت، مه‌به‌ست له‌جۆریک به‌ته‌وا‌ی گوزارشت له‌مه‌به‌ستی ناوه‌وه‌کی ده‌قه‌که بکات، یان ناره‌سه‌ن بیت که نووسهری دا‌هینه‌ر به‌مه‌به‌ستی

سمرنجر اکیژان، یان هه‌خه‌له‌تاندن، یان شار دنه‌وه، یان خویندنه‌وه‌ی مه‌به‌ستی ناو‌م‌ر‌و‌کی ده‌قه‌که ئه‌نجام‌یادت، وه‌کو گه‌مه‌یه‌کی هون‌ری، بو ئه‌وه‌ی خوین‌هرانی بو لای خو‌ی راب‌ک‌یش‌ن، ئه‌مان‌ه‌ش واده‌کات له‌نیوان خواستی نووس‌ر و خویندنه‌وه‌ی خوین‌هر (و‌مر‌گر) و هون‌ری داهیناندا، شوین‌ه‌واری کار‌ی‌گر دروست‌ب‌کات، که به‌ه‌و‌یه‌وه ناو‌م‌ر‌و‌کی ناو‌ن‌ی‌شانه‌که له کار‌ی‌گری ده‌قه‌که جیاده‌کات‌ه‌وه و پیک‌ه‌وه‌ی ده‌به‌ست‌یته‌وه، که ئه‌مه‌ش ره‌ه‌ند‌ی‌کی ئه‌ده‌بی دی‌که بنیات ده‌نیت، که دو‌وباره له دایک ده‌بیته‌وه.

که‌واته: ناو‌ن‌ی‌شان ئه‌وه‌یه، که ((به‌ر‌چاو‌رو‌نی‌یه‌ک به‌ده‌قه‌که ده‌به‌خش‌یت، به ناوان و دهر‌خستنی له ژینگه‌ی نه‌اس‌راو بو ناو ژینگه‌یه‌کی ناس‌راو، که ده‌ق به‌ی ناو‌ن‌ی‌شان ناتوانیت بو‌ونه‌که‌ی به‌ده‌ست‌به‌ی‌نیت، یان له‌م جیه‌انه‌دا خاوه‌نداریی بکات، ئه‌مه‌ و له ده‌قه‌که و شته نووس‌راوه‌که ده‌کات، بیته ه‌وی به‌ر‌ده‌وامی)) (حسین، ۲۰۰۸، ص ۱۰۶)، هه‌روه‌ها ده‌بیته نیشانه‌یه‌کی تایه‌ت، که نوین‌ه‌رایه‌تی ناسنامه‌ی داهینان ده‌کات، که به‌ه‌و‌یه‌وه جیای ده‌کات‌ه‌وه و ره‌ه‌نده‌کانی پ‌ی‌ویسته و له‌گه‌لی ده‌گون‌جیت پ‌نی ده‌به‌خش‌یت .

له روان‌گه‌یه‌کی ترمه‌وه (ئه‌ل‌غه‌وا‌سی) له‌باره‌ی ناو‌ن‌ی‌شان ده‌ل‌یت: ((ناو‌ن‌ی‌شانی سه‌ره‌کی و ده‌ق لقه‌که‌یه‌تی، یان ده‌توان‌ریت بل‌ین لقه ماناداره‌کانی رسته‌ی چ‌ر‌ک‌راوه و بار‌گاو‌ب‌ک‌راو ناو‌ن‌ی‌شانه)) (الغدامی، ۱۹۹۸، ص ۲۶۱)، به‌مانایه‌ی که‌وا ((ئه‌م ه‌ون‌راوه‌یه له ناو‌ن‌ی‌شانه‌که‌یه‌وه دروست‌ه‌وه‌وه، به‌ل‌کو ناو‌ن‌ی‌شانه‌که له ه‌ون‌راوه‌که دروست‌ه‌وه‌وه، و ه‌یچ ه‌ون‌راوه و نووس‌ی‌تی (نووس‌ری‌کی) راسته‌قینه‌ییه، که ناو‌ن‌ی‌شان بو‌ی ک‌وتا جو‌وله‌ بیت)) (هه‌مان سه‌ر‌چاوه، ل ۲۶۳)، واته: ناو‌ن‌ی‌شان له ناو خودی ده‌قه‌که له دایک بو‌وه و ئه‌گه‌ر ناو‌ن‌ی‌شانی ک‌وتا کاری نووس‌ر بیت، ئه‌وا به‌یه‌که‌مین کاری خوین‌هر داه‌ن‌ریت، که ده‌توانیت واته‌که‌ی له‌گه‌ل هه‌موو ناو‌م‌ر‌و‌کی ده‌قه‌که به‌ به‌راورد ب‌ک‌ریت .

هه‌ندیک له ره‌خنه‌گران و ئه‌ده‌بیات‌ناسان و نووس‌هران له باره‌ی چه‌م‌کی گشتی ناو‌ن‌ی‌شاندان ئه‌وه زیاده‌که‌ن، که‌وا به ((زاره‌کی ر‌یک‌اری سه‌ر‌که‌وتوو له ن‌زیک‌بو‌ونه‌وه له ده‌قی ئه‌ده‌بی ده‌زان، هه‌روه‌ها کل‌یلی‌کی سه‌ره‌کیه‌، که ش‌ر‌و‌قه‌کاران به‌کار‌یده‌ه‌ینن، بو مه‌به‌ستی چ‌و‌ونه ناو ناو‌م‌ر‌و‌کی ده‌قه‌که‌وه، بو ئه‌وه‌ی ش‌یک‌ر‌دنه‌وه و ل‌یک‌دانه‌وه‌ی بو بکات)) (حمداوی، ۱۹۹۷، ص ۱۰۶)، به‌مه‌پ‌یه‌ی، که به کار‌ی‌گر‌ترین ر‌ی‌گه داه‌ن‌ریت بو خویندنه‌وه‌ی جو‌گراف‌یای ده‌ق و ک‌ر‌دنه‌وه، یان ش‌یک‌ر‌نه‌وه‌ی ک‌وده‌کانی.

هه‌ر له‌چ‌وار چ‌ی‌وه‌یه‌دا (تاه‌یر ر‌وا‌نی‌ه) له‌باره‌ی ناو‌ن‌ی‌شان پ‌ی‌ویه: ((به‌که‌م دهر‌بر‌ینی چاپ‌ک‌راو و دیاره له کت‌یبه‌که، یان ده‌قی‌که، که د‌زایه‌تی ده‌قی‌کی تر ده‌کات، بو ئه‌وه‌ی ج‌ی‌گه‌ی خو‌ی ب‌گ‌ر‌یته‌وه، یان هاو‌کاری یه‌ک‌تری ده‌که‌ن، یان به‌ پ‌نی ت‌ی‌یه‌ر‌بو‌ونی کات ج‌یا‌وا‌زی خو‌یان ده‌خ‌ه‌روو)) (راو‌نی‌ه، ۱۹۹۵، ص ۱۴۱) . به‌مه‌پ‌یه‌ی ده‌قی‌کی هاواتایه له‌گه‌ل ده‌قی دو‌وم، که‌وا کار‌لی‌کی خوین‌هر و ت‌ی‌گ‌ه‌یش‌تن له نیوان ده‌قی ناو‌ن‌ی‌شان دروست‌ه‌بیته .

که‌واته: ناو‌ن‌ی‌شان نیشانه‌یه‌کی زمانه‌وانه‌وانییه، که له‌سه‌ر ده‌ق داه‌ن‌ریت بو ناساندنی و دیار‌یک‌ردنی ده‌ق و سه‌رن‌جی خوین‌هر بو خویندنه‌وه‌ی راده‌کش‌یت، چ‌ون‌که ئه‌گه‌ر ناو‌ن‌ی‌شان نه‌ب‌وا‌یه ز‌و‌ر‌به‌ی کت‌یبه‌کان له ره‌فه‌کانی کت‌یبه‌خانه‌کاندا ک‌و ده‌کر‌انه‌وه، به‌ی ئه‌وه‌ی که‌س‌یک بیان‌خوین‌یته‌وه، هه‌روه‌ها چ‌ه‌ندین کت‌یبه‌مان هه‌یه، که ناو‌ن‌ی‌شانه‌که‌ی بو‌وته ه‌و‌کاری ناس‌راوی نووس‌ر‌ه‌کی و بلا‌بو‌ونه‌وه‌ی .

که‌واته: به‌ش‌ی‌وه‌یه‌کی گشتی له‌باره‌ی زار‌وه‌ی ناو‌ن‌ی‌شان بو‌مان دهر‌ده‌که‌ویت، که:
- ناو‌ن‌ی‌شان سی‌فه‌تی‌کی په‌ی‌وه‌ندی هه‌یه، که به‌ه‌و‌یه‌وه نووس‌ر به‌ و‌مر‌گر ده‌به‌ست‌یته‌وه .

-بابه‌تی‌که ئارسته‌ی خوین‌هر ده‌ک‌ر‌یت و سه‌رن‌جی راده‌کش‌یت .

-ناو‌ن‌ی‌شان دهر‌خستنی نه‌ه‌ینی ناو‌م‌ر‌و‌کی په‌ر‌ت‌وو‌که به‌گشتی و ده‌ق به‌تایه‌تی.

-یه‌که‌م دهر‌بر‌ینی چاپ‌ک‌راوه .

-کل‌یلی سه‌ره‌کی و پ‌ی‌ویسته‌یه‌کی نووس‌ینه .

-ه‌و‌کاری په‌ی‌وه‌ندی نیوان (نووس‌ر) و (خوین‌هر) به‌ لایه‌نی یه‌که‌م و دو‌وم داه‌ن‌ریت .

-ناو‌ن‌ی‌شان به‌کل‌یلی سه‌ره‌کی، به‌ر‌چاو روونی و یه‌که‌م دهر‌بر‌ینی چاپ‌ک‌راوی ده‌ق (په‌ر‌ت‌وو‌ک) داه‌ن‌ریت .

که‌واته: ئه‌مه‌ش له‌گه‌ل پ‌ن‌اسه‌ی وش‌ه‌یه‌که‌ی ناو‌ن‌ی‌شان یه‌ک ده‌گ‌ر‌یته‌وه، که‌وا به کل‌یلی سه‌ره‌کی ش‌یک‌ر‌کردنی ناو‌م‌ر‌و‌کی قول‌ای ده‌ق داه‌ن‌ریت ، چ‌ون‌که یه‌که‌م دهر‌بر‌ینی به‌ر‌چاوی خوین‌هر و ر‌یک‌خستنی و یه‌گ‌رت‌نی ده‌ق له‌خ‌و

دهگرنیت، و ناونیشان له ناوهرۆکی خودی دهقهوه دروستبووه، نهک به پێچهوانهوه. به لām ههندیکجار و هک گهمهی میشک به مهبهستی ههلهتاندن و فریودانی خوینەر، نووسەر ناونیشانیهکی دوور له ناوهرۆکهکهی دادهنریت، نهمهش پیندهملین ناونیشانیهکی دژه دهلالهت، کهچی به پێچهوانهوهی ناونیشانی تاوه و تهواوکهیری دادهنریت.

(۳-۱/۱) گرنگی ناونیشان :

ناونیشان له دهقدا به پێویستییهکی گرنگی و بنهرهتی دادهنریت، که ناتوانریت له بنیاتانی دهقی نهدهبیدا دهستبه داربیت، بۆیه نووسهران ههولێ نهوه دهدهن، که بهرهمهکانیان به ناونیشانیکی تایبته بنوسن، که داھینان له دروستکردن و ههلهزاردندا بکن، ههر و هک چۆن له ناوهرۆکی دهقهکهدا داھینان دهکن، نهمهش بۆ نهوه دهگهریتهوه، که تیگهیشتون لهو گرنگییهی، که ناونیشان له پرۆسهی نووسیندا ههیهتی، بۆیه ((ناونیشان له داھینانی نهدهبی و توژینهوه رهخنهیهکاندا جیگهیهکی تایبتهی داگیرکردوه، بهو پێیهی دیاردهیهکی هونهری و کهلتورییه، که پیکهاتهیهکی دهولهمندی ههیه لهگهڵ نهو کیشه و پرسه جوانناسانهی لهخۆ دهگرتن، نهکهکهی نهو مهبه، که سهرنجی خوینەر و توژهران تا نهو رادهیهی، که زانستیکی تایبته و سهربهخویان بۆ پهراپیداوان بهناوی زانستی ناونیشناناسی (نهنترۆپۆلۆژیای ناونیشان) ، که لهسهه بنهمای پیکهاتهی دهق کار دهکات، کهوا کلیلی بهرهمدار و کاریگهره، نهک تنهها له رووی پیکهاتهی دهرهوهی بهرهمی نهدهبیدا، بهلکو تا قولایی پیکهاتهی ناوهرۆکی دهق دهروات، له پهیهوهدی نیوان سێ لایهنی (نووسەر، دهق، خوینەر) دهکولیتهوه، به مهبهستی دووباره بهرهمهینانهوهی وهرگرتنی دهق، لههه روانگهیهوه دهق کراوته بژارهه زیاتر لهخویندنهوهیهک، و هک بهستهریکی ریگه کراوه بۆ چهندین روانگه لیکدانهوه)) (شقروش، ۲۰۰۰، ص ۲۵۹).

واته: گرنگی ناونیشان لهوه دهرهکهوتیت، کهوا تنهها ناونیشان نییه، بهلکو کلیلیکه بۆ تیگهیشتن له قولایی و فرچهشینهتی بهرهمی نهدهبی، زانستی ناونیشناناسی و هک بوارهکی سهربهخۆ سهیری دهق دهکات و پهیهوهدی نیوان (نووسەر، دهق، خوینەر) ریکدهخات، بۆ نهوهی بخزیته بهردهست بۆ چهندین خویندنهوه و لیکدانهوهی جیاواز ((ناونیشان نهونده گرنگی پیدراوه، که به پێویستییهکی نهگۆر و بنهرهتی له پرۆسهی نووسینهوهی دهق دادهنریت، واته: نووسەر کاتیک دهقهکهی پیشکشی خوینەر دهکات، بهتهواوی نهو رۆله گرنگی ناونیشان له پرۆسهی داھیناندا دهیبینیت، ههم لهرووی داھینهرانه و ههم لهرووی نه پرسیارانهی، که له دهوری دهقهکهدا دروستدهکات)) (حسین، ۲۰۰۷، ص ۱۵)، بههوی نهوهی ناونیشان گرنگی پیدراوه، به پێویستییهکی نهگۆر و بنهرهتی کرداری نووسینهوهی دهق دانراوه، به لām نهمهش له لایهن نووسهرهوه پیشکشی خوینەر دهکرتیت، به مهبهستی نهوهی، که دهقهکه ههولێ بهدهستهینانی ئامانجهکهی دهکات، بۆیه ناونیشانهکان بهشیک ستراتیژی نووسین بۆ نووسەر و رهههندیکی خویندنهوهن بۆ خوینەر، که نهمهش به ههولیک بۆ تیگهیشتن و خویندنهوه و لیکدانهوهی دهق دادهنریت.

(جیرارجینیت) گرنگی به ناونیشان داوه و ناونیشان به یهکیک له توخمه گرنکهکان داناه، بۆیه چهندین توژینهوهی تایبتهی به ناونیشان و واته: زانستی ناونیشاندان (نهریسکردن) نهجامدا و (لیوهوک) به یهکیک له دامهزرینهوه هاوچهرهکانی نه زانسته دادهنریت، چونکه پێیویه: ((نهو ناونیشانهی نههرۆ بهکارباندههینین، نهو ناونیشانه نین، که لهسهردهمی کلاسیکدا بهکاهینراون، ناونیشان بووه به بابتهیکی بازرگانی، که کاریگهریهکی زۆری لهسهه دهرونی خودی خوینهران و جهماومر و رهخنهگران و نووسهران ههیه)) (Grard Gennet, 1987, P;60), گرنگی ناونیشان لهوهشدا دهرهکهوتیت، که: ((پرسیاریک له لای خوینەر دروست دهکات، بههویهوه ناچاری دهکات بچینه ناوهرۆکی دهقهکهوه، به مهبهستی وه لām دۆزینهوه)) (بن مالک، ۲۰۰۶، ص ۵۷) واته: ناونیشان ئارهزووی خوینەر بهر مو خویندنهوه دهبات و بهردهوامی پێ دهکات.

لیرهدا گرنگی ناونیشان لهوه دهرهکهوتیت، که :

-پرسیار له میشکی خوینەر دروستدهکات، بۆ نمونه: (بههوی بهکارهینانی نیشانهی پرسیار... هتد)

-سههسورمان و سههههراکیشی له لای خوینەر دروستدهکات، بۆ نمونه: بههوی بهکارهینانی سههههراکیشی و سههسورمانی له ناونیشانهکهدا .

-به یهکهه و تاکه هۆکاری سهههههکی دادهنریت بههویهوه خوینەر بچینه ناو جیهانی دهقهکهوه و بهداوی وه لāmدا بگهریت، به ئامانجی دۆزینهوهی سههههههکانی ناونیشانهکه.

له‌خۆب‌گ‌ر‌یت، بۆیه ده‌ب‌یت مانای چ‌ر و پ‌ری ه‌م‌ب‌یت، که بتوان‌یت گ‌یر‌انه‌وی له‌ه‌م‌وو رووه‌کان‌یدا له‌خۆب‌گ‌ر‌یت. که‌واته: ناو‌ن‌ی‌شان ن‌ی‌شان‌ه‌یه‌کی پ‌ی‌وی‌سته، که یه‌که‌یه‌ک پ‌یکه‌ی‌ن‌یت، که په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌کی ن‌ز‌ی‌کی به‌ده‌ق‌وه ه‌یه.

ناو‌ن‌ی‌شان ده‌ب‌یت توانای ئه‌وه‌ی ه‌م‌ب‌یت، که په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌کی به‌ه‌یز له‌ن‌ی‌وان خ‌و‌ن‌ه‌ر و ده‌ق در‌وس‌ت‌ب‌کات، چ‌ون‌که به‌ خ‌الی یه‌که‌م و کۆ‌ت‌ای په‌ی‌وه‌ندی‌کردن له‌گ‌ه‌ل ده‌قه‌که داد‌ه‌ن‌ر‌یت، به‌ه‌وی‌ه‌وه ت‌ی‌روان‌یه س‌ه‌ر‌م‌ک‌ی‌ه‌کان‌ی گ‌یر‌انه‌وی ده‌قه‌که له‌خۆ‌ده‌گ‌ر‌یت و ((په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌کی ن‌ز‌ی‌کی به‌ده‌ق‌وه ه‌یه و ل‌ی‌یه‌وه ده‌س‌ت‌ب‌ده‌کات و کۆ‌ت‌ای د‌ب‌ت و له‌گ‌ه‌ل‌یدا د‌ید‌گ‌ای س‌ه‌ر‌ه‌کی گ‌یر‌انه‌وه‌که به‌ده‌س‌ت‌د‌یت، چ‌ون‌که ه‌ه‌ل‌گ‌ری گۆ‌ت‌اری‌که له‌ج‌ه‌ن‌ج‌الی ب‌ی‌ه‌ش ن‌ی‌یه، که به‌ه‌وی‌ه‌وه ر‌اک‌ن‌ی‌شان و پ‌ا‌ن‌ه‌ر در‌وس‌ت‌ده‌کات بۆ نه‌ه‌ی‌ش‌ت‌نی ر‌ا‌ر‌ای و ئ‌الۆ‌زی و ن‌ار‌و‌وی و نه‌گ‌ه‌ر ده‌ق به‌کۆ‌مه‌ل‌یک له‌ر‌ه‌گ‌زی ر‌ی‌ک‌خ‌راو و پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌ی ب‌ن‌ی‌اته‌که‌ی د‌اب‌ن‌ر‌یت، ئ‌ه‌وا به‌ پ‌ی‌وی‌ستی ده‌زاند‌ر‌یت ناو‌ن‌ی‌شان به‌ش‌یک ب‌یت له‌و توخمه‌ده‌قیانه، ئ‌ه‌م‌ه‌ش له‌ب‌ه‌ر ئ‌ه‌وی‌ه‌، که ناو‌ن‌ی‌شان، ه‌ی‌ما و ن‌ی‌شان‌ه‌ن، که نام‌ازه بۆ ناو‌م‌رۆ‌کی ده‌قه‌کان‌ی ده‌کات، که ئ‌اسۆ زی‌ات‌ر له‌ ر‌اف‌ه‌یه‌ک ده‌م‌خ‌ات‌ه‌ر‌وو)) (حم‌دی، ۲۰۱۵، ص ۶۱)، ه‌س‌روه‌ها ناو‌ن‌ی‌شان به‌کل‌یلی س‌ه‌ر‌م‌ک‌ی‌ ش‌ی‌کار‌ی‌ کار‌ی‌گ‌ه‌ری ده‌قه، بۆ چ‌و‌ونه ناو‌ق‌ول‌ای ناو‌م‌رۆ‌کی ده‌ق‌وه، به‌م‌ه‌ب‌ه‌ستی ر‌اف‌ه‌ی ل‌یک‌دانه‌وه و ده‌س‌ت‌ک‌ه‌وت‌نی کۆ‌ده نه‌ه‌ی‌ن‌یه‌کان‌ی ده‌ق داد‌ه‌ن‌ر‌یت، ه‌س‌روه‌ها ناو‌ن‌ی‌شان توانای ئ‌ه‌وه‌ی ه‌یه، که پ‌ی‌ش‌ب‌ینی بۆ ده‌ق ب‌کات، ج‌گ‌ه‌له‌م‌ه‌ش ده‌ق کۆ ده‌کات‌ه‌وه، به‌ه‌وی گ‌ه‌ران به‌د‌و‌ای پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌ واتادار م‌کان‌ی و نه‌ه‌ی‌نی کۆ‌ده داخ‌راو م‌کان‌ی، ئ‌ه‌مه له‌ س‌ه‌ر‌م‌ت‌ا‌وه بۆ ئ‌ی‌مه روون‌ده‌کات‌ه‌وه، که ب‌ابه‌ته‌که ئ‌الۆز و ن‌ار‌و‌ونه، ئ‌ه‌م‌ه‌ش کل‌یل‌یکه، که ن‌ی‌شان‌ه‌ناسان به‌ه‌وی ئ‌ه‌م ته‌کن‌یکه ه‌ه‌ست به‌وه ده‌ک‌ه‌ن، که: ناو‌ن‌ی‌شان په‌ی‌وه‌ندی له‌گ‌ه‌ل ده‌ق در‌وس‌ت‌ده‌کات.

ناو‌ن‌ی‌شان به‌پ‌ی‌ی نام‌ان‌ج‌ی نو‌وس‌ه‌ر به‌ش‌ی‌وه‌ی ر‌اس‌ته‌خۆ، یان نار‌اس‌ته‌خۆ نام‌ان‌ج‌ی نو‌وس‌ین روون‌ده‌کات‌ه‌وه و ناو‌ن‌ی‌شان به‌ یار‌مه‌ت‌ی‌ده‌ری خ‌و‌ن‌ه‌ر له‌ ت‌ی‌گ‌ه‌ی‌ش‌ت‌نی ده‌ق داد‌ه‌ن‌ر‌یت، ه‌س‌روه‌ها ناو‌ن‌ی‌شان ده‌توان‌یت په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌کی ئ‌الۆز در‌وس‌ت‌ب‌کات، که خ‌و‌ن‌ه‌ر پ‌ی‌وی‌ستی به‌ ل‌یک‌و‌ل‌ی‌نه‌وه‌ی زی‌ات‌ر ب‌یت.

په‌ی‌وه‌ندی‌ نی‌وان ناو‌ن‌ی‌شان و ده‌ق، ش‌ی‌وه‌یه‌کی هاو‌نا‌ه‌ن‌گی و مرده‌گ‌ر‌یت، ته‌ن‌ان‌ه‌ت ئ‌ه‌گ‌ه‌ر توخمه‌کان‌ی یه‌کی‌کیان ب‌چ‌نه ناو‌ب‌ن‌ی‌ات‌ن‌ای ده‌ق‌گ‌ه‌رای ئ‌ه‌وه‌ی د‌یکه، به‌پ‌ی‌ی ل‌یک‌دانه‌وه‌کان‌ی و مرگ‌ر بۆ ئ‌ه‌م د‌و‌انه، ز‌مان‌ی نو‌وس‌ه‌ر و ده‌قی ئ‌ه‌ده‌بی، ((ناو‌ن‌ی‌شان ف‌ه‌لس‌ه‌ف‌یه‌کی ت‌ای‌ه‌تی خ‌وی ه‌یه، که له‌س‌ه‌ر ب‌نه‌مای ن‌ی‌شان‌ه‌ناس‌ی له‌گ‌ه‌ل ده‌قه‌که له‌ل‌ایه‌که‌وه، له‌گ‌ه‌ل خ‌و‌ن‌ه‌ر م‌کان‌ی و مرگ‌ر‌تن، له‌ل‌ایه‌کی تر ه‌وه، که جوان‌ی‌یه‌کی ت‌ای‌ه‌تی پ‌ن‌ده‌ب‌ه‌خ‌ش‌ن، و ه‌ک چ‌ون ئ‌ه‌م‌رۆ بو‌وه به‌ پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌یه‌کی کار‌ی‌گ‌ه‌ر و س‌ه‌ر‌ه‌کی، که ته‌ل‌ار‌س‌ازی ده‌قه‌که ته‌واو ده‌کات، و م‌ک ناو‌م‌ن‌د‌یک‌ی یه‌ک‌لا‌ک‌ه‌روه و س‌ه‌ر‌ن‌ج‌ر‌ده‌م‌ک‌ی‌ش‌یت، و کار‌ی‌گ‌ه‌ر ب‌یه‌که ه‌م‌ی‌شه د‌یاره له‌ ش‌ع‌ر‌ی‌ه‌تی ده‌قی ئ‌ه‌ده‌بی)) (ه‌ی‌اس، ۲۰۱۶، ص ۹۴).

که‌واته: ناو‌ن‌ی‌شان و ده‌ق له‌ ئ‌ه‌ده‌ب‌دا په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌کی د‌ی‌اله‌کت‌ی‌کی‌ان‌ه‌یان ه‌یه، که ه‌س‌ر یه‌که‌یان س‌ی‌س‌ته‌می و اتا به‌خ‌ش‌ی خ‌ویان ه‌یه، به‌ه‌وی‌ه‌وه به‌ش‌ی‌وا‌ز‌ی‌کی یه‌گ‌گ‌رت‌وو کار ده‌ک‌ه‌ن. ئ‌ه‌م په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌ش له‌ ر‌ی‌گ‌ه‌ی ن‌ی‌شان‌ه‌ناس‌ی و ل‌یک‌دانه‌وه‌ی خ‌و‌ن‌ه‌ر ه‌وه ده‌گۆ‌ر‌یت و گ‌ه‌شه ده‌کات، تا له‌ کۆ‌ت‌ای‌یدا ده‌ب‌یت‌ه‌ پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌یه‌کی گ‌ر‌نگ‌ی ده‌قی ئ‌ه‌ده‌بی س‌ه‌ر‌ده‌م‌ی‌انه.

- ه‌س‌ر‌یه‌که له‌ ناو‌ن‌ی‌شان و ده‌ق س‌ی‌س‌ته‌م‌ی‌کی ن‌ی‌شان‌ه‌ی س‌ه‌ر‌به‌خ‌ویان ه‌یه.

- پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌ی ناو‌ن‌ی‌شان ر‌ه‌نگ‌دانه‌وه‌ی پ‌ن‌یکه‌ت‌ه‌ی ده‌قه و به‌ پ‌ن‌چ‌ه‌وان‌ه‌ش‌ه‌وه.

- په‌ی‌وه‌ندی‌ نی‌وان ناو‌ن‌ی‌شان و ده‌ق به‌نده به‌ ل‌یک‌دانه‌وه‌ی خ‌و‌ن‌ه‌ران جا خ‌و‌ن‌ه‌ری من‌د‌ال، یان ئ‌ه‌وان‌ه‌ی تر، که به‌ه‌وی ت‌ی‌گ‌ه‌ی‌ش‌ت‌نی له‌ ده‌ق و ش‌ی‌کر‌دنه‌وه‌ی ناو‌ن‌ی‌شان در‌وس‌ت‌ده‌کات.

- ه‌س‌ر خ‌و‌ن‌ه‌ر‌یک جا من‌د‌ال، یان که‌سانی تر ل‌یک‌دانه‌وه‌ی ج‌یا‌وا‌ز بۆ په‌ی‌وه‌ندی‌ نی‌وان ناو‌ن‌ی‌شان و ده‌ق ده‌ک‌ه‌ن.

به‌گۆ‌رت‌ی: ناو‌ن‌ی‌شان یه‌کی‌که له‌ توخمه‌گ‌ر‌نگه‌کان، که بر‌ی‌ت‌ی‌یه له‌ ده‌ور‌و‌به‌ری ده‌ق، ه‌س‌روه‌ها به‌ یه‌که‌م ئ‌اس‌ته‌ن‌گی ده‌ق داد‌ه‌ن‌ر‌یت، که به‌ر ه‌وه ده‌قه‌که ده‌ر‌وات، ناو‌ن‌ی‌شان‌ه‌که چ‌ ش‌ع‌ر ب‌یت و چ‌ چ‌ی‌رۆ‌ک ب‌یت په‌ی‌وه‌سته به‌ گ‌ر‌نگ‌ی ئ‌ی‌له‌هام‌ه‌وه، که له‌ب‌ه‌ر ه‌ه‌می ئ‌ه‌ده‌ب‌یدا ها‌ت‌و‌وه، بۆیه زان‌ای‌انی ئ‌ه‌و ب‌واره کار‌یان له‌س‌ه‌ر ب‌ابه‌تی ن‌ی‌شان‌ه‌ناس‌ی کرد‌وه له‌ ل‌یک‌و‌ل‌ی‌نه‌وه له‌ ن‌ی‌شان‌ه‌ناس‌ی ناو‌ن‌ی‌شان‌دا، چ‌ون‌که به‌ یه‌کی‌ک له‌ پ‌رس‌ه د‌یار م‌کان‌ی داد‌ه‌ن‌ر‌یت، که ر‌ی‌ب‌ازه هاو‌چ‌ه‌ر‌خ‌ه‌کان با‌سی ده‌ک‌ه‌ن.

که‌واته: ناو‌ن‌ی‌شان به‌ش‌ی‌کی گ‌ر‌نگ‌ی ده‌قه، که نام‌ازه بۆ ناو‌م‌رۆ‌که‌که‌ی ده‌کات و به‌ ده‌ق‌وه به‌س‌تر‌ا‌وت‌ه‌وه، واته: ناو‌ن‌ی‌شان (د‌اله) و ناو‌م‌رۆ‌که‌که‌ی (م‌ه‌د‌ل‌وله)، که په‌ی‌وه‌ندی‌یه‌ک له‌ ن‌ی‌وان‌ی‌ان‌دا ه‌یه و به‌یه‌که‌وه به‌س‌تر‌ا‌وت‌ه‌وه، ئ‌ه‌م‌ه‌ش ر‌ی‌گ‌ه‌م‌ه‌مان پ‌ی‌ده‌دات، که ب‌چ‌نه ناو‌ج‌ی‌ه‌انی ق‌ول‌ای‌ی ناو‌م‌رۆ‌کی ده‌قه‌که‌وه و نه‌ه‌ی‌ن‌ی‌یه‌کان‌ی ئ‌اش‌کر‌اب‌ک‌ه‌ن.

۱-۱/۲) پهيوهندی ناونیشان به ناوهرؤکهوه له چيروکی مندانلی (گوفاری جگهرگوشهکان*) دا :

ناونیشان په هوی ئه و گرنګیبه هیهتی رولی گاریگر له دارشتنی چيروکی منداندا هیه ، چونکه بؤ نمونه به هوی ئه وهی په کهمه شته بهرچاوی خوینسر دهکویت، جا نهگهر سهرنجی خوینسر رابکیشی ، دهینته هوکری نه وهی خویندنه وهی بهر همهکه له لای خوینسر ، نه مهش دهینته بهر همیکی پر خوینسر ، جگه له گرنګیبهکانی تر ، که له نیوان دال و مهلولودا دروستیدهکات .

۲-۱-۱/۲) ناونیشانی (ژینگه) :

چيروکی (ژینگه) وهک ناونیشانیکی به هیز و فره لایسن دهردهکویت، که چندين مانا و روانگیه جیاواز له خو دهگريت، ناونیشانی (ژینگه) ، واته: دالهکهمان دمتوانیت نامازه به چندين بېروکه و مانای گرنګ بکات، لیردا شیکردنهوه بؤ ئه نونیشانه نهجامدههین، که بریتیه له:

ژینگه وهک نیشانهیک بؤ ژینگه سروشتی (کمش و ههوا، زهوی ناو،) و ههموو ئه و شتانه دهگريتوه، کهوا مروّف و گیانههرانی تر تیدادهژین گوزارشت دهکات ، ههروهها نامازه به پهيوهندیبهکی نریک و گرنګی مروّف و ژینگه سروشتی دهکات، و هوشیاریهک بؤ پاراستنی ژینگه دروستیکات .

ژینگه وهک نیشانهیک بؤ ژینگه کومه لایهتی و کهلتوری، کاتیک مروّفهکان له ژینگهیکه کومه لایهتی و کهلتوری دیاریکراودا دهژین، که کاریگریهکی به هیزی له سهر رهفتار و بېروکهکانیان هیه، نه مهش به پهيوهندیبهکی نریک و گرنګی مروّف و ژینگه کومه لایهتی دادهنریت.

ژینگه وهک نیشانهیک بؤ ژینگه دهررونی و ههستی مروّفیش گوزارشت دهکات ، کهوا مروّفهکان له ژینگهیکه دیاریکراودا دهژین، که کاریگریهکی به هیزی له سهر دهررون و ههستهکانیان هیه، نه مهش نامازهیکه بؤ پهيوهندیبهکی نریک و گرنګی مروّف و ژینگه دهررونی.

ژینگه وهک نیشانهیک بؤ گوزرانکاری و پاراستنی ژینگه سروشتی، کومه لایهتی، دهررونی گوزارشت دهکات ، نه مهش وهک نامازهیکه دهینریت، کهوا مروّفهکان دهی هوشیاریهکی زیاتریان بؤ پاراستنی ژینگه سروشتی و کومه لایهتی ههیت .

کهواته: ناونیشانی (ژینگه) وهک نیشانهیک بؤ ژینگه: (سروشتی، کومه لایهتی، دهررونی، پاراستن، گوزرانکاری) گوزارشت دهکات ، به لام ئه وهی جیگه پرسیاره و ههلوسته له سهر کر نه وهی، کهوا ئایا (مهلولی) چيروکی ژینگه نامازه به (دالی) ئه چيروکه دهکن یان نا؟

ژینگه وهک نیشانهیک بؤ ژینگه سروشتی، کهوا گوزارشت له چاندى نه مام و گرنګیپیدان به باخچهی مالی نارام له لایسن باوکیهوه دهکات، کاتیک نارام له باوکی دهپرسی بؤچی نه مام دهچینی؟ باوکیشی له ولامدا دهلنیت: بؤ مههستی جوانکردنی باخچهک و ههلمژینی ههوا پاک به سووده، جگه له مهش (نارام) نامازه بهوه دهکات، کهوا ماموستا پیی گوتوون ئه و ههوا پاکانه له نه خویشیانهی، که به هوی ههوا پیسهوه توشی دهین دیانپاریزی، و له داهاتوشدا میوهی پر فیتامین لهو داره بچووکانه بهر ههدههینن، نه مانه وهک نامازهیکه بؤ پهيوندی مروّف و ژینگه سروشتی گوزارشت دهکات ، به ههوهوه مروّفهکان پهيوهندیبهکی به هیزیان له گهل ژینگه سروشتی هیه، وهک نیشانهیک بؤ گوزرانکاری و پاراستن نارام بریار دهکات، پاریزگاریی له باخچهکیان و نه مامهکان بکات، به هوی ئه سوودانهی، که لئوه دهگرن، کهوا به هوشیاریهک بؤ نارام دروستدهکات)(محمد عومر، شوباتی ۲۰۱۸، ژ: ۲۶۴، ل ۷). نه مانه

۱ گوفاری (جگهرگوشهکان)، گوفاریکی پهروهمدی مندان بوو، له لایسن وهزارهتی روشنبیری حکومتی ههریمی کوردستانهوه، ریگه به چاپخانهی (ژین) دراهه، که چاپ و بلاوکیهوه، به کهم ژماره گوفاری (جگهرگوشهکان) له مانگی (تاب) ی سالی (۱۹۹۳) دهرچوه و متمانهی سهندیکیی روژنامه نووسانی کوردستانی ژماره (۱۰۵) وهرگرتوه و له (نهموز) ی (۲۰۱۸) نه مام گوفاره و مستاوه و له (نهموز) ی (۲۰۱۹) ژماره (۲۷۰) دهست به بلاوکردنهوهی کراوتهوه، دواتر له ژماره (۲۷۰) بهداوه، تا نامادهکردنی نه مام توژیینهوهی نه مام گوفاره و مستاوه، ژمارهکانی سهرمتای له (سلیمانی) دهرچوه و سهرنوسهرکهی: (زیاد رهشاد قادر) و خاوهی نیمتیاز: (حامد محمد علی) و بهریوهیری ههوهی: (سهرکوت عمزیز) و سهرپهرشتی چاپ: (محمد علی میران) بوون. نری گوفارهکه له ژمارهکانی سهرمتای (۵۰۰) دینار بوو، دواتر گورانی به سهر داهاتوه، له ژماره (۲۳۸) موه بووه به (۷۵۰) دینار.

همموی وهک نیشانهیهک وهکو ئاموژگاری به خوینسر دملئی: که مرؤقهکان دمی هوشیاریهکی زیاتر بیان بو پاراستنی ژینگهی سروشت ههبت، چونکه لهروی تندرستی و بهرهمهینانی میوهی بهسود ، خزمهتکردنی ژینگهی باخچهکهی مالی نارام گرنگی تایبتهی خوی ههیه.

لهمانه دهردهکهویت که ناومرؤکی چیرۆکهکهمان گوزارشت له: (ژینگهی سروشتی، پهیهوندیی مرؤف و سروشت، گوزرانکاری و پاراستن، هوشیاری مرؤف بو پاراستنی ژینگه) دهکمن، که ئهمانهشمان له خویندنهوهی ناویشان(دالی) چیرۆکهکهدا دستکوتوو، واته: ئههه ئهوه دهگهینی، کهوا به تهوای گوزارشت له (مهلولوی) چیرۆکهکهمان دهکمن، بویه دمتوانین بلین، که ناویشانهکی توامیه، بههوی ئهوهی لهناو (مهلولوی) (دال)هکهدا توامتهوه، که ئهههش لهشیکردنهوهکهدا خوی نواندوو رهنگیداوتهوه .

(۱/۲-۱-۳) ناویشانی (کهندهسمه)§ :

وهک ناویشانهیهکی بههتیز و گشتیی و فره لایهن دهردهکهویت، که دهکرت چهندین روانگهی جیاواز لهخوبگریت، که دمتوانیت ئامازه به چهندین بیروکه و مانای گرنگی بکات، لیرهدا شیکردنهوهی سیمیلوژیانهی ئهه ناویشانه دهکمین :

-کهندهسمه وهک نیشانهیهک بو: (نازادی و رزگار بوون، ههستی نهمری و ناارامی ، بو پهیهوندیی مرؤف و ژینگهی سروشتی، کومه لایتهی، دهرونی) گوزارشت دهکات ، واته: وهک نیشانهیهک بو کهسایهتییهکی ناازاد ، که پتویستی به یارمتهی ههیه، گوزارشت دهکات ئهههش به ئامازهیهک دادهنریت بو کیشیهکی تایبته، که کاریگیری لهسهر کهسایهتییهکانی چیرۆکهکه ههیه .

-کهندهسمه وهک نیشانهیهک بو پهیهوندیی مرؤف و ژینگهی سروشتی، کومه لایتهی، دهرونی

گوزارشت دهکات ، ئهههش وهک ئامازهیهکه بو ئهوهی، که مرؤقهکان پهیهوندیییهکی نزیک و گرنگیان

به ژینگهی سروشتی و کومه لایتهی و دهرونییهوه ههیهکه ئهههش به پهیهوندیییهکی نزیک و گرنگی

مرؤف و ژینگه دادهنریت ئهههش وهک ئامازهیهکه بو ئهوهی، مرؤقهکان هوشیاریهکی زیاتر بیان

بو پاراستنی ژینگه ههبت.

-کهندهسمه وهک نیشانهیهک بو پاراستنی ژینگهی سروشتی، کومه لایتهی، دهرونی

گوزارشت دهکات ، کهواته: ناویشانی(کهندهسمه) وهک نیشانهیهک بو: (نازادی و رزگار بوون،

ههستی نهمری و ناارامی ، پهیهوندیی مرؤف و ژینگهی سروشتی، کومه لایتهی، دهرونی)

گوزارشت دهکات ، بهلام ئهوهی جیگهی پرسپاره ئهوهیه، که ئایا(مهلول)ی چیرۆکی(کهندهسمه)

ئامازه به (دالی)ئهم چیرۆکه دهکمن ، بیان نا؟

لهولامدا دهلین : کاتیک (هموراز پهلهومرهکهی کربوه و له ژوررهکهی دایناوه و نارامی هاوریشتی حمزدهکات، دانهیهک بکرت، بهلام دایکی حمز ناکات پهلهومر له قهففس دابنی و (هموراز) (کهندهسمه)، که له قهففس بهند دهکات و لهئهجامدا(نارام)به دهفتهرووینهکانی کهندهسمه و بالنده و دهریا و سروشت لهسهر تابلییهکهی دهکیشی خهوی لیدهکهویت، خهون به (کهندهسمه) دهبینی یاری لهگهل دهکات و رادهکات بهداویدا، به هاوریکانی دناسینی و کهندهسمهکش پنی دهلین: تو دمتوانی وینهی ئیمه و هممو پهلهومر و روویار و خوم بخهته ناو دهفتهرمکه و ژوررهکهت پی برازینیوه، نهک بهند کردنمان، لهکوتایی(کهندهسمه)کهی لیدههریت، بویه بریار دهکات وینهکهی له ژوررهکهی هلبوسی، ئهههش وهکو نیشانهیهکه بو خهون و بیرموری و نارامی دهرونی و گوزرانکاریهکان دینه بهرچاو، بههوی رووبهرووی رووداوهکانی ژیان دهبتیهوه (نارام) ئیستا کهسایهتییهکی وینهکیشه، بیشهی بووه

§ بالندهیهکه هاوشیهی (کوتر ، چولهکه ، قهلمرش) له سروشتدا دهتیت .

به‌کیشانی وینه‌ی سروشتی سه‌پرانگاکان و (هموراز)یش همر ئهو کات تابلویه‌کی له (ئارام) کری وله ژورره‌که‌ی هه‌لواسی (سه‌لآح نیساری، کانونی دوومی ۲۰۱۸، ژ: ۲۶۳، ل ۴)، ئه‌مانه وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ ئه‌وه‌ی مرۆقه‌کان په‌یوه‌ندییه‌کی گرنه‌گ و نزیکیان به‌ژینگه‌ی سروشتیه‌وه‌هیه، جگه‌له‌مه‌ش به‌ نیشانه‌یه‌کی گرنه‌گی گۆرانکاریی داده‌نریت، به‌هۆی مردنی (که‌نده‌سه‌مه‌)که، (هموراز)کار له ژبانی ئه‌م که‌سایه‌تییه‌ ده‌کات، هه‌روه‌ها کاریگه‌ریی له که‌سایه‌تی(ئارام) ده‌کات، که له داهاتووشدا ده‌بی به (وینه‌کیش)، ئه‌مانه‌ش وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ هه‌ستی نه‌مری له لای (هموراز) و(ئارام)، نامه‌زه بۆ نازادی و رزگار بوونیش ده‌کات، ئه‌مانه هه‌مووی وه‌ک نیشانه‌یه‌ک به‌ ئیمه‌ی ره‌خنه‌گر و خوینه‌رانی ئه‌م چیرۆکه ده‌لی: که مرۆقه‌کان ده‌بی هۆشیاریه‌کی زیاترییان بۆ پاراستنی ژینگه هه‌بیت و په‌یامی ئه‌م چیرۆکه ئه‌و ده‌گه‌ینی، که مرۆف و ئاره‌لان پیوستییان به‌ نازادی هه‌یه .

که‌واته: له‌مانه بۆمان ده‌ده‌که‌ویت، که ناو مرۆکی چیرۆکه‌که‌مان گوزارشت له(نازادی و رزگار بوون

، نا‌ئارامی ، په‌یوه‌ندیی مرۆف و ژینگه‌ی سروشتی، کۆمه‌لایه‌تی، پاراستنی ژینگه) ده‌کمن، که

ئه‌مانه‌شمان له خویندنه‌وه‌ی ناو نیشان (دالی) چیرۆکه‌که‌دا ده‌ستکه‌وتیوو، واته: ئه‌مه ئه‌وه ده‌گه‌ینی،

که‌وا به‌ته‌واوی گوزارشت له (مه‌دلولی)چیرۆکه‌که‌مان ده‌کمن، بۆیه ده‌توانین بلین، که ئه‌م

ناو نیشانه‌کی تو‌واوه‌یه، به‌هۆی ئه‌وه‌ی له‌ناو (مه‌دلولی) (دال) که‌دا تو‌واوته‌وه، که ئه‌مه له

شیکردنه‌وه‌که‌دا خۆی نو‌اندوه و ره‌نگیداوته‌وه.

(۱/۲-۱-۴) ناو نیشانی چیرۆکی (به‌سه‌ره‌اتی دره‌خته‌کان) :

ئه‌م ناو نیشانه ده‌کریت نیشانه‌یه‌کی به‌هیز و فره لایه‌نه بیت، که ده‌کریت چه‌ندین مانا و روانگه‌ی جیاواز له‌خۆیگریت، که ده‌توانیت نامه‌زه به‌ چه‌ندین بیروکه و مانای گرنه‌گ بکات، لی‌ره‌دا شیکردنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی ئه‌م ناو نیشانه ئه‌نجامده‌ده‌ین، وه‌کو:

درمخت، وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ ژبان و گه‌شه و به‌رده‌وامی گوزارشت ده‌کات ، واته: چیرۆکه‌که‌ باسی

له ژبان و گه‌شه‌ی درمخته‌کان ده‌کات، که کاریگه‌رییه‌کی به‌هیزی له‌سه‌ر که‌سایه‌تییه‌کانی چیرۆکه‌که‌ دروستده‌کات.

-به‌سه‌ره‌ات، وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ رووداو و گۆرانکاریی، وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ رووداو‌ه‌کانی ژبان و درمخته‌کان گوزارشت ده‌کات .

-درمخته‌کان، وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ په‌یوه‌ندیی مرۆف و ژینگه، مه‌به‌ست له ژینگه نیشانه‌یه‌ بۆ ژینگه‌ی سروشتی، که ئه‌مه‌ش نامه‌زه‌یه‌که بۆ ئه‌وه‌ی مرۆقه‌کان په‌یوه‌ندییه‌کی نزیک و گرنه‌گیان به‌ ژینگه‌ی سروشتی هه‌یه.

-وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ گۆرانکاریی و پاراستن نامه‌زه به‌وه ده‌کات ، که مرۆقه‌کان ده‌بیت هۆشیاریه‌کی زیاترییان بۆ پاراستنی ژینگه هه‌بیت.

که‌واته: ناو نیشانی (به‌سه‌ره‌اتی درمخته‌کان) وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بۆ: (ژبان، گه‌شه، رووداو، په‌یوه‌ندی مرۆف و ژینگه، گۆرانکاریی) گوزارشت ده‌کات ، به‌لام ئه‌وه‌ی، که نایا مه‌دلولی ئه‌م چیرۆکه نامه‌زه بۆ هه‌مان ئه‌و (داله) ده‌کمن یان نا!.

لهولامدا دلئین: کاتیک لاوند و بانوو سردانی باخچهی گهرکهکههی خویان دهکمن و باخهوانیک دهبینن سرقالی ریکخستنی باخچهکهیه بهمهبهستی سوود گهاندنی بهخهک بهگشتی مندالان به تاییهتی، لهو کاتهدا لاوند و بانوو گفتوگو لهبارهی گهلای درمختهکان و ژیانیان دهکمن و باخهوانهکه پرساریان لی دهکات ئیوه باسی چی دهکمن؟

لاومندیش لهولامدا دلئیت: ئیمه سرمان سوور ماوه، ئهو گهلآ جوانانه هموو دهورین ئهی درمختهکان چیان بهسر دیت؟ باخهوانهکه لهولامدا دلئیت: گهلای درمختهکان لهومرزی پایزدا زمره دهن و دهورن و بهومرزی زستان تیدهپهرن و بههاتنی وهرزی بههار، که وهرزی ژیانهمیه، درمختهکان چرو دهکمن و سرلهنوی سوز و جوان دهنهوه، و گهلآ وهریوهکان تیکهل بهخاک دهنهوه و بههیز و جوان و پتهوی دهکمن، لهبرانبهر ئهم زانیارییه به سوودانه لاوند و بانوو زور سوپاسی باخهوانهکیمان کرد(پهپام رهفیک، کانونی دووهمی، ۲۰۱۸، ژ، ۲۶۳، ل ۴). ئهمانه همووی وهک نیشانهیهک بهئیمههی خوینسر دلی: که مروقهکان بهگشتی و مندالان بهتاییهتی زانیاری له بارهی سووری ژیانی درمختهکان له وهرزه جیاوازمکانی سرولشتا: (بههار، زستان، پایز، هاوین) پندا تپهردهن بزنان و شارهزا بن، که بههوی ئهم سووری ژیانه، گهشه و ژیانیان بهردهوام دهیی، بویه پتویسته بیانپاریزن.

کهواته: لهمانههی سرهوه دهردهکویت، که ناوهروکی چیرۆکهکههمان گوزارشت له: (ژیان، گهشه، رووداو، پهپومندی مروف و ژینگهیی سرولشت، گوزانکاری) دهکمن، که ئهمانهشمان له خویندنهوهی ناویشان(دالی) چیرۆکهکههدا دستکوتبوو، واته: ئهمه ئهوه دهگهینی، که به تهووی گوزارشت له (مهلولی) چیرۆکهکههمان دهکمن، بویه دهنوانین بلین، که ناویشانهکی تهاویه، بههوی ئهوهی له ناو (مهلولی) (دال) کهدا تهاوتهوه، که ئهمهش له شیکردنهوهکهدا خوی نواندوه و رهنگیداوتهوه.

(۵-۱-۱/۲) ناویشانی (نیشتمانی ماسی):

وهک نیشانهیهکی بههیز و فره لایهن دهکرت چهندین ماناو روانگهی جیاوازه خوبگریت، که دهنانیت نامازهیه بو چهندین بیرهکه و مانای گرنگ، لیرهده شیکردنهوهی نیشانهکانی ئهم ناویشانه دهکمین:

-نیشتمان، وهک نیشانهیهک بو ژینگه و شونینی ژیان گوزارشت دهکات، که بههویوه کاریگری لهسر کهسایهتیهکانی چیرۆکهکه دروستدهکات .

-ماسی، وهک نیشانهیهک بو ژیان وگهشه و بهردهوامی گوزارشت دهکات .

-ماسی، وهک نیشانه‌یهک بو په‌یوه‌ندیی مروّف و ژینگه‌ی سروشتی گوزارشت دهکات ، ئەمەش وهک ئاماژەیهک بو ئەوه‌ی، که مروّفه‌کان په‌یوه‌ندییه‌کی نزیک و گرنگیان به‌ژینگه‌ی سروشتی هه‌یه.

-ماسی، وهک نیشانه‌یهک بو گۆرانکاریی و پاراستنی ژینگه‌ی سروشتی گوزارشت دهکات ، وهک ئەوه‌ی مرفه‌کان ده‌بیت هۆشیاریه‌کی زیاترییان بو پاراستنی ژینگه هه‌بیت.

که‌واته: ناو‌نیشانی (نیشتمانی ماسی) وهک نیشانه‌یهک بو (ژینگه‌ی شوینی ژیان، ژیان و گه‌شه، په‌یوه‌ندیی مروّف و ژینگه‌ی سروشتی ، گۆرانکاریی و پاراستن) گوزارشت دهکات ، به‌لام ئەوه‌ی جینگه‌ی پرسپاره (مەدلولی) ئەم چیرۆکه ئاماژه به‌و (داله) ده‌کەن یان نا!

له‌لامدا ده‌لین : کاتیک ماسی له‌ ناو ئاودا ده‌ژی و کەرویشکه نه‌زانه‌که وا ده‌زانیت له‌ ناویدا ده‌خکێ، یان بی سەر و شوین ده‌بیت، که‌چی گیاندارانی تر و (مام ورچ) به‌تایبه‌تی له‌بەر خۆیه‌وه، ده‌لی: ئای چەند کەرویشکی هه‌زاره، ئەه‌ی نازانی ماسی له‌ ناو ئاودا ناخکێ و نیشتمانی ئەوه و ئەگەر لێی بێته‌ ده‌روه ده‌مریت، (مەریوان نامیق، نیسانی ۲۰۱۸، ژ ۲۶۶، ل ۱۷) ، ئەمانه‌ش وهک نیشانه‌یهک بو ژینگه و شوینی ژیا‌نی ماسی و بو گۆرانکاریی و پاراستنی ژیا‌نی ماسیه‌کان له‌ ئاودا، په‌یامیک به‌ منداله‌کان ده‌لی: ماسی له‌ ئاوه‌کان ده‌نه‌هینن، چونکه‌ گەر له‌ ئاودا بێته‌ ده‌روه ده‌خکێ، ئەمەش په‌یامی سەر‌ه‌کی چیرۆکه‌که‌یه، که‌وا ئاو نیشتمانی ماسیه و گەر لێی بێته‌ ده‌روه ده‌مریت، ئەمەش ئەوه‌مان پی ده‌لینت: که‌ چیرۆکه‌که‌ گوزارشت له‌ رووداوی سەر‌ه‌کی چیرۆکه‌که‌ که‌وا (مەدلولی) چیرۆکه‌که‌یه ده‌کەن، که‌واته: ناو‌نیشانه‌که ناو‌نیشانه‌کی ئاشکرا و تواوه‌یه، چونکه‌ له‌ناو مەدلوله‌که‌ی ، ناو نیشتمانی ماسیه‌و تیدا ده‌ژیت و گەر لێی بێته‌ ده‌روه ده‌مریت تواوه‌ته‌وه.

(۱/۲-۱-۶) ناو‌نیشانی چیرۆکی (نارام و بولبوله‌که‌ی):

وهک نیشانه‌یه‌کی به‌هیز و فره‌لایه‌ن ده‌کریت چەندین مانا و روانگه‌ی جیاواز له‌خۆ ده‌گریت، لێره‌دا شیکردنه‌وه‌کی ئەم ناو‌نیشانه ده‌کەین :

-بولبول له‌ ناو‌نیشانه‌کی ، که داله وهک نیشانه‌یهک بو خوشی و گۆرانی و ژیا‌نی پر له‌ هه‌ست گوزارشت دهکات .

-وهک نیشانه‌یه‌ک بو که‌سایه‌تیه‌کی گۆرانبێژ گوزارشت دهکات ، که به‌هۆیه‌وه کاریگه‌رییه‌کی به‌هیز له‌سەر که‌سایه‌تیه‌کانی چیرۆکه‌که دروستدهکات .

-نارام وهک نیشانه‌یه‌ک بو نارامی و هه‌یمنی گوزارشت دهکات ، که مه‌به‌ستی له‌ که‌سایه‌تیه‌کی نارام و هه‌یمن بێت.

-بولبول وهک نیشانه‌یه‌ک بو په‌یوه‌ندیی مروّف و ژینگه‌ی سروشتی گوزارشت دهکات ، ئەمەش

(۷-۱-۱/۲) ناو نیشانی چیرۆکی (سهیدهوان) :

وهك ناو نیشانی تایبیت و فره لایهنه و کاریگهره ، كه چهن دین مانای جیاواز له خو دهگرتیت، نهم ناو نیشانه دهتوانیت نامازه به چهن دین بیروكه و مانای گرنگ بکات، لیره دا شیکردنهمه ی نیشانهکانی نهم ناو نیشانه دهکهن :

-سهیدهوان، وهك نیشانهیهك بو كه سایهتییهکی دیاریکراو، كه ناوهکی (سهیدهوان)ه، بیان ناز ناوهکی (سهیدهوان)ه .

- سهیدهوان، وهك نیشانهیهك بو پهیوهندی مرؤف و سروشت و گهشهکردنی كه سایهتی دهر دهکهنیت، كه پهیوهندی نیوان مرؤف و سروشت بو گهشهکردنی كه سایهتی و پیشکهنوتن گرنگه.

-سهیدهوان ناز ناویکه، وهك نیشانهیهك بو هیز و نازایهتی گوزارشت دهکات ، كه دهتوانیت کاریگهریهکی به هیز له سهر كه سایهتییهکانی چیرۆکهکه دروستبکات، نهمش وهك نامازهیهك دهر بینریت ، كه چیرۆکهکه باس له هیز و نازایهتییهکی دیاریکراو دهکات.

-سهیدهوان، وهك نیشانهیهك بو پهیوهندی مرؤف و ژینگه ی کومه لایهتی گوزارشت دهکات ، نهمش نامازه بهوه دهکات، كه مرؤفهکان پهیوهندییهکی نریک و گرنگیان به ژینگه ی کومه لایهتی ههیه، نهمش بهواتای نهوه دیت، كه ناو نیشانی (سهیدهوان) دهکرت نامازه به پهیوهندییهکی نریک و گرنگی مرؤف و ژینگه ی کومه لایهتی، كه مرؤفهکان هوشیاریهکی زیاتریان بو پاراستنی ژینگه ی کومه لایهتی ههینت، نهمش مانای وایه ناو نیشانی (سهیدهوان) دهکرت نامازه بو گوزارکاری و پاراستنی ژینگه ی کومه لایهتی بکات .

-ناو نیشانی (سهیدهوان) وهك نیشانهیهك بو: (هیز، نازایهتی، پهیوهندی مرؤف و ژینگه ی کومه لایهتی، گهشهکردنی كه سایهتی) دهر دهکهنیت.

کهواته: كه نهمانه دالی نهم چیرۆکهنه، لیره دا نهوه ی جیگه ی پرسیاره، نایا مهلولی نهم چیرۆکه بو نهمه وهکو توژهر و رهخنهگریک گوزارشت له چی دهکهن؟

-لهولامدا دهلین: ناو نیشانی (سهیدهوان) وهك نیشانهیهك بو كه سایهتی راوچیهکی به هیز له گهل تاژییهکی دهر دهکهنیت، کاتیک روژانه له دارستان ههولی راوکردنی نازه لهکان و پهلهوهر مکان دهن، بهلام نایا نهم کاره تا کوتایی بهردهوامی دهینت؟ به تایبتهی لهو کاتهی (سهیدهوان) توشی چهن جوهر نهخوشیهک دهینت، وهك: (ورگی بهر دهینتهوه، تووکی سهری هلهدهوهری، بهرخه بابهی هلهدهچوری، دهستهکانی شور دهنهوه، به نهستهم دهیتوانی ههسته سهر پی، داردهستیکیان له دارستان بری بوپان کرد به گوزان، دکتور مکانی گوتیان: نابی گوشت بخوات، بویه تاژییهکه ی بهرلهای دارستان کرد، نهمش وهك نهوه دهر دهکهنیت، كه ههر چهنده بههیزبیت، هیزیک دهتوانیت گوزارکاری له شتهکان بکات، کهوا کاریگهری له سهر كه سایهتی راوچی (سهیدهوان) دهکات و تاژییهکesh راوچیهکی ناز ابوو، کهچی له کوتایی گورگهکان ورگیان دری و راویان کرد (سه لاج نیساری، تشرینی یهکه می ۲۰۱۷، ژ: ۲۶۰، ل ۴)، نهمانهش وهك نیشانهیهکه بو پهیوهندی مرؤف

(کەسایەتییەکی دیاریکراو) و ژینگەیی سروشتی و کۆمەڵایەتی، گەشەکردنی کەسایەتییەکانیش دەر دەکەوێت، پەیمای چیرۆکەکش لەو هەدا کۆکراوەتەوه، کە زۆلم تا سەر نییە، هەموو زالمەک زەوارەکی هەبە، بۆیە پێویستە خۆمان دووربگرین لەو کردەویە، چونکە چ بچینی ئەو هی دە دوورییەوه .

کەواتە: ئەوانە ئەومان بۆ دەر دەخات، کەوا (دالی) چیرۆکەکە، گوزارشت لە رووداوی سەرەکی کە زۆلم تا سەر نییە رۆژیک دادی هەر ئەنجامەکەمی دەر دەکەوێت، کە مەدلولی چیرۆکەکە دەکەن، کەواتە: ناو نیشانان کە ناو نیشانەکی تەواویە، چونکە لەناو مەدلولەکەمی بەتەواوی تەواوەتەوه .

(۱/۲-۱-۸) ناو نیشانی چیرۆکی (ماسیە رەنگا و رەنگەهە):

و هەک نیشانیەکی بەهێز دەر دەکەوێت، چونکە دەتوانیت مانایەکی قوول و فراوان بۆ چیرۆکەکە بگەیهنیت، لەروانگەییەوه ئەم ناو نیشانە دەتوانیت ئامازە بە چەندین نیشانە بکات، لێرەدا شیکردنەوهی ئەم ناو نیشانە دەکەن:

- ماسی، و هەک نیشانیەکی بۆ ژیان و گەشەکردن دەر دەکەوێت، ئەمەش دەکریت ئامازەیکە بێت بۆ بەر دەوامی لە ژیاندا و گەشەکردنی.

- ماسی، و هەک نیشانیەکی بۆ نادیری دەر دەکەوێت، چونکە ماسی لە ژیر ناودا دەژی، ئەمەش دەکریت ئامازەیکە بێت بۆ نەهێنییەکانی ناو ژیان و پارێزگاریکردنی .

- ماسی، و هەک نیشانیەکی بۆ نازادی و جۆلە دەر دەکەوێت، چونکە ماسی دەتوانیت نیشانیەکی بێت بۆ نازادی بپێرێت، یان شتەک .

- رەنگا و رەنگ دەتوانیت نیشانیەکی جیاوازی فرە چەشنەییەتی بێت، واتە: نیشانیەکی جیاوازییەکانی ژیان، یان جیاوازی کەسایەتییەکان بێت .

- رەنگا و رەنگ دەتوانیت نیشانیەکی بێت بۆ هەماهەنگی و یەکگرتنی جیاوازی نیوان کەسایەتییەکان.

- رەنگا و رەنگ و هەک نیشانیەکی بۆ جوانی و رازاندنەوه دەر دەکەوێت، ئەمەش دەکریت ئامازەیکە بێت بۆ جوانییەکانی ژیان، یان جوانییەکانی دەریا و سروشت، یان جوانییەکانی ناخی کەسایەتییەکان، یان دەروونی کەسایەتییەکان دەر بخت.

- ماسی و رەنگا و رەنگ بەیەکەوه، دەتوانیت و هەک نیشانیەکی بۆ پەيوەندییە مەرۆف و سروشت گوزارشت بکات، کەوا مەرۆف لە سروشتدا رووبەر ووی چەندین ناستەنگی جیاواز دینەوه.

- ماسی و رەنگا و رەنگ بەیەکەوه نیشانیەکی بۆ دوور ووی، کە مەبەستی جیاوازی ژیانی کەسایەتییەکان بۆ گۆرانکارییەکی لە ژینگەیی جیاواز دەر دەکەوێت .

کەواتە: ناو نیشانی ماسیە رەنگا و رەنگەهە، و هەک نیشانیەکی بۆ: (نادیری، نازادی و جۆلە،

جیاوازی، فرە چەشنەیی، هەماهەنگی و یەکگرتن، جوانی و رازاندنەوه، پەيوەندییە مەرۆف و ژینگەیی

سروشت) دەر دەکەوێت، کەواتە: ئەمانە دالی سەرەکی ئەم چیرۆکەن، لێرەدا ئەو هی جیگەیی

پرسیارە ئایا مەدلولی چیرۆکەکە گوزارشت لە چی دەکەن؟

له ولامدا دملټين: ماسی و هک نیشانه یهک بو نادیری و ژادایی و جوله و جیوازی و فره چشنی و همماهنگی و یهکگرتن و جوانی رازاندنوه و پهیوندی مروّف و سروشت دهردهکویت، کاتیک جوتیاریک هولوۍ راوکردنی ماسییه رنگا و رنگهکه دمدات، بههوی ټو ریکهکوتنهۍ کهوا لهگټلی ټنجامدمدات، ټومیه ماسییهکه لهبرامبر نازادکردنی شوینی مروارییهکانی پندهلټیت، بهلام مرجه روژانه یهک دانه له مروارییهکانی بیات، نهک هموو مروارییهکانی بهیهکهوه، کهچی جوتیارهکه کاتیک ټو هموو مروارییه دهینی، تهماح دهگرتی و هموو مروارییهکانی بهیهکهوه دبیات، بهلام هر ټو کاتهۍ دهگاته سر زهوی، یهکسر هموو مروارییهکانی لی دهینته خولهمش، ماسییهکش، دملټی: ټمه ټنجامی تهماچی بو، ټمی نهمگوت روژانه یهک دانه مرواری به، ټومیش دملټی: من تهماحیم کرد نهدبوایه هموو مروارییهکان به یهکهوه بهیم (شادی بهکر همه صدیق، ٢٠٠٧، ژ: ١٣٨، ل٣)، شوینی مروارییهکان له لای ماسییهکه گوزارشت له نهیننی و نادیری دهکات، که بهجوتیارهکه دمدات لهبرامبر نازادکردنی، ټو ریکهکوتنهۍ نیوان جوتیار و ماسییهکه، گوزارشته له یهکگرتن و جوانی شتهکانی سروشت، مرواری ژیر دریا و ناشرینی کهسایتهۍ تهماح دور و پابهند نهیون به ریکهکوتنهکه، که له کوتاییدا رای خوی دهگوریت و هموو مروارییهکانی دمدات، ټممش و هک ټماژیهک بو جیوازی کهسایهتییهکان دهییریت، پهیامی چیرۆکهکش لهودا کوکراوتهوه، که

ټوهی شوین تهماح بکهویت، دواتر پهشمانی بهدوا دا دیت.

کهواته: ټمه مانای ټوه دهگټینی، کهوا (دالی) ټم چیرۆکه گوزارشت له (مدلولوی) سرهکیی

ټم چیرۆکه دهکات، ټممش ټوهمان بو دهردهخات، کهوا ناو نیشانهکه ناو نیشانهکی ټواومیه، بههوی

ټوهی به ټهواوی له ناوی (مدلولوی) سرهکیی(دال)هکهدا ټواوتهوه.

کهواته: لهبارهی پهیوندی ناو نیشان به ناو مروۆکهوه له(٧) ژماره چیرۆکهکانی مندالانی گوڤاری جگهرگوڤهکان، که یهکه یهکه شیکردنهویان بو ټنجامدرا، بروانه: خشتهکانی ژماره(١)، که لهخواروهدا هاتون:

خشتهی ژماره(١) ، لهبارهی پهیوندی ناو نیشان به ناو مروۆکهوه له (٧) ژماره له چیرۆکهکانی مندالانی گوڤاری جگهرگوڤهکان بهنمونه دهردهخات.

ژ.ن. چیرۆکهکان	واتای ١م	واتای ٢م	واتای ٣م	واتای ٤م	واتای ٥م	واتای ٦م
١-ژینگه	ژینگهۍ سروشتی	پهیوندی مروّف و ژینگهۍ سروشت	گورانکاری و پاراستن	هوشیاری مروّف بو پاراستنی ژینگه		
٢-کهندهسمه	نارامی دموونۍ	پهیوندی مروّف و ژینگهۍ سروشت	خون و گورانکاری	پاراستنی ژینگه	هستی نهمری	نهخوشی
٣-ماسییه رنگا و رنگهکه	نازادی و جوله	پهیوندی مروّف و ژینگهۍ سروشت	همماهنگی و یهکگرتن	رازاندنوه	جیوازی و فرهچه شنی	نادیری
٤-نارام و بولبولهکهی	خوشی	پهیوندی مروّف و ژینگهۍ سروشت	گورانی			
٥-سهیدموان	هیز/ نازایتهۍ	پهیوندی مروّف و ژینگهۍ سروشت	گهشهکردنی کهسایتهۍ			

		ژینگه وشو ینی ژیان	گورانکاری ی و پاراستن	پهوندیی مروّف و ژینگه سروشت	ژیان و گهشه	۶-نیشتمانی ماسی
			رووداو و گورانکاری ی و پاراستن	پهوندیی مروّف و ژینگه سروشت	ژیان و گهشه	۷-بهسرهاتی درمختهکان

له خشتهی ژماره (۱) دهردهکویت، که هس (۷) چیرۆکهکان، ناومرۆکی چیرۆکهکان لهگهله ناونیشاندا گونجاون، بهلام له واتای پهوندی مروّف و ژینگه سروشتی هاوبهشن، کهچی له واتاکانی تر جیاوازی لهنیوانیان دهردهکویت.

نهجامهکان:

۱- ناونیشان کلیلی کردنهوی چیرۆکه، چیرۆک ناونیشان تهواوکهری بهکترن.

۲- لهشیکردنهوی ناونیشان و ناومرۆکی چیرۆکهکانی گوڤاری (جگهرگۆشهکان) بۆمان دهردهکویت، که:

أ- هس یهکه له (۷) چیرۆکهکانی: (ژینگه، کهندهسمه، ماسییه رهنگاورهنگهکه، نارام و بولبولهکهی، سهیدهوان، نیشتمانی ماسی، بهسرهاتی درمختهکان) له یهکی له واتاکانیان گوزارشت له: (پهوندیی مروّف و ژینگه سروشت) دهکن، ئەمەش بەخالی سەرەکی و هاوبەشی نیوانیان دادەنریت، کهواته: ئەمه وکو هوشارییهکه بۆخوینهران بۆ پاراستنی زیاتری ئەم ژینگهیه.

ب- هس (۷) له چیرۆکهکانی: (ژینگه، کهندهسمه، ماسییه رهنگاورهنگهکه، نارام و بولبولهکهی، سهیدهوان، نیشتمانی ماسی، بهسرهاتی درمختهکان) له (۵) بیان، واتا جیاوازهکانیان نامازه به واتای باش و برۆکهی نهرنیهکان دهکن، بهلام چیرۆکهکانی: (کهندهسمه، ماسییه رهنگاورهنگهکه) له واتای (۶) دا گوزارشت له واتای نهرنیهکانی: (لاوازی و نهخۆشی، نادیار) دهکن، ئەمەش بەتاکه خالی جیاوازی نیوان ئەم چیرۆکانه دادەنریت.

ج- ئەو (۷) چیرۆکانهی که له (۵) واتادا نامازه به شتی نهرینی و باش دهکن، ئەمەش کاریگهری لهسهر دهررونی خوینهر دروسندهکات، بههویهوه سهرنجر اکیشی بۆ چیرۆکهکه دستهبرکردوه، ئەمه به خالکی گرنگ دادەنریت

بۆ خۆئىنەرانى ئەم چىرۆكانە، كەوا لە ژيانى رۆژانهيان سوودى لىومر بگرن، بەلام (٢) لە چىرۆكەكانى: (كەندەسمە، ماسىيە رەنگاۋ رەنگەكە)، كە نامازە بەواتاى نەرى دەكەن، ئەو جىگەى نامازەى ئەمەيە بە واتا نەرىنيەكان ئەو گرتە نەرىنيە چارەسەر كراوە، واتە: خزمەتپان بەيەكتى كەردووە و پەيامى چىرۆكەكەى بە خۆئىنەران گەياندووە، كە ئەمەش چىرۆخۆشپىيەكى تايپەتى بۆ خۆئىنەرانى ئەم چىرۆكانە وەديھيناوہ.

د- پەيوەندى نىوان ناوئىشان و ناوەرۆكى نمونەى ھەر (٧) لە چىرۆكەكانى: (ژىنگە، كەندەسمە، ماسىيە رەنگاۋ رەنگەكە، ئارام و بولبولەكەى، سەيدەوان، نىشتمانى ماسى، بەسەرھاتى درەختەكان) ، پەيوەندىيەكى تەواو كاريبە ، نەك دژيەك ، چونكە ناوئىشانەكان بە تەواوى لەناو ناوەرۆكى چىرۆكەكان رەنگيداۋەتەوہ ، بۆيە ناوئىشانەكان ناوئىشاھەكى تەواون .

المصادر والمراجع

-باللغة الكردية:

- موكرىاني، هزار (١٩٦٠)، قاموس ھمبانا بورينا، دار روجھلات للطباعة، أربيل.

- مردوخ، عبد الله (١٩٦٠)، قاموس مردوخ، قاموس كردي-كردي، دار كردستان للطباعة، أربيل.

- باللغة العربية:

-ابن المنظور (١٩٩٧)، لسان العرب، دار الصادرة للطباعة والنشر، مجلد ٢، لبنان.

-ابن فارس، احمد (١٩٧٩)، معجم مقاييس اللغة، ت: عبدالسلام محمد هارون، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، ج ٤ .

-البستاني، بطرس (١٩٨٧)، محيط المحيط، قاموس مطول للغة العربية، مكتبة لبنان، مجلد ١، بيروت.

-الغدامى، عبدالله محمد (١٩٩٨)، الخطيئة والتفكير، الهيئة المصرية العامة للكتاب، ط ٤، مصر.

-بازى، محمد (٢٠١٢)، العنوان فى الثقافة العربية (التشكيل و مسالك التأويل)، منشورات الاختلاف، ط ١، الجزائر.

-بن مالك، رشيد (٢٠٠٦)، السيميائيات السردية، الطبعة الاولى، دار مجد الادبى للنشر والتوزيع، الاردن.

-حسين، خالد حسين (٢٠٠٧)، فى نظرية العنوان (مغامرة التأويل فى شؤون العتبة النصية)، دار التكوين للتأليف والترجمة والنشر، ط ١، دمشق .

-حسين، خالد (٢٠٠٨)، شؤون العلامات (من التفسير الى التأويل)، دار التكوين للتأليف والترجمة والنشر، ط ١، دمشق، سوريا.

-حليفي، شعيب (٢٠٠٥)، هوية العلامات فى العتبات وبناء التأويل، دار الثقافة للنشر والتوزيع، ط ١، المغرب.

-حمدي، صفية بنت عبده (٢٠١٥)، العنوان فى الرواية السعودية، الاطروحة دكتورا، فرع الادب والنقد، كلية اللغة العربية، جامعة ام القرى، المملكة العربية السعودية.

-دفة، بلقاسم (٢٠٠٠)، علم السيميائى والعنوان فى النص الأدبى، الملتقى الوطنى الأول السيميائى والنص الادبى، منشورات الجامعية، فى ٨/٦ بسكره .

-رحيم، عبدالقادر (٢٠١٠)، العنونة، دار التكوين للتأليف و الترجمة والنشر، ط ١، سوريا.

-رواينية، طاهر(١٩٩٥)، شعرية الدال في بنية الاستهلال في السرد العربي القديم ضمن الماشئة والنص الأدبي، أعمال ملتقى معهد اللغة العربية وادابها، منشورات جامعة بابي مختار، عنابه، ١٥-١٧ ماي، الجزائر.

-شامى، عامر جميل(٢٠١٢)، العنوان والاستهلاك في مواقف النظرى، عامر جميل، دار حامد للنشر والتوزيع عمان، الاردن.

-شقروش، شادية(2000)، سيمياء العنوان في ديوان (مقام البوح) للشاعير (عبدالله العشى)، الملتقى الوطنى الأول، منشورات الجامعة بسكرة، جامعة العربي التبسي، ٨٧ نوفمبر، العدد 01 .

-عبدالنور، جبور(١٩٩٨)، المدخل العربي فرنسى عربى، دار العلم للملايين، ط٤، بيروت.

-علاش، سعيد (١٩٨٥)، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، ط١، دار الكتاب لبنانى، لبنان .

-قطوس، بسام(٢٠٠٨)، سيمياء العنوان، ط١، وزارة الثقافة، عمان، الاردن.

-مفتاح، محمد(١٩٩٠)، ديناميه النص تطير وانجاز، المركز الثقافى العربى، لبنان.

-هياس، خليل شكرى(٢٠١٦)، القصيده السيره الذاتية-بنية النص وتشكيل الخطاب، دار غيداء للنشر والتوزيع، ط١، لبنان.

-وهبة، مجدى(١٩٨٤)، معجم المصطلحات العربييه فى اللغة والادب، ط٢، مكتبة لبنان، بيروت.

- باللغة الفارسية:

- عباس، غلامحسن (٢٠١٦)، فرهنك عباسى، دار نشر كنجينا، الطبعة الثالثة، طهران.

- عميد، حسن (١٩٥٨)، فرهنك مردوخ، عبد الله (١٩٦٠)، قاموس مردوخ، قاموس كردي-كردي، دار كردستان للطباعة، أربيل.

- معين، محمد (2010)، فرهنك معين، المجلد 3، دار نشر أمير كبير، طهران.

- باللغة تينجلىزى و فرنسى:

Grard Gennet (1987) ,Poe Tique, Editions du Senuli ,Paris .

Jones&Hartman& Setter, Daniel&James&Jane(1995), Cambridge English Dictionary, Cambridge University Press, Ingltara.

Murray&Wenar&Sembsun,James&Adnund&Sun(1989), Oxford English Dictionary,Oxford University Press, Ingltara.

Weather ford ,Jack (2004), Genghis Khan and the making of the modern world ,Grown publishing ,New York .

ب-البحث:

-المطوى، محمد الهادى(١٩٩٩)، شعرية عنوان كتاب الساق على الساق فيما هو القاريات، مجلة عالم الفكر، المجلس الوطنى للثقافة والفنون والادب، مجلد ٢٨، ع١٤، سبتمبر، الكويت .

-حمداوى، جميل(١٩٩٧)، السيميوطيقا والعنونة، مجله عالم الفكر، المجلس الوطنى للثقافة و الفنون والادب، مج ٢٨، مارس، الكويت .

-مداس، أحمد(٢٠٠٦)، العنونة في الخطاب الشعري، مجلة المخبر، منشورات قسم الادب العربي، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية والانسانية، جامعه محمد خيضر، بسكرة، ع ٣.

ج-مجلة:

- بيام رفيق، مجلة زوايا الكبد، قصة "مغامرات الأشجار"، يناير 2018، ص: 263
- محمد عمر، مجلة زوايا الكبد، قصة "البيئة"، فبراير 2018، ص: 264
- سوزان سوفي، مجلة زوايا الكبد، قصة "آرام والعصفور"، يوليو 2018، ص: 270
- صلاح نصاري، مجلة زوايا الكبد، قصة "السيدوان"، أكتوبر 2017، ص: 260
- صلاح نصاري، مجلة زوايا الكبد، قصة "كندسمة"، يناير 2018، ص: 263
- شادي بكر حمه صديق، مجلة زوايا الكبد، قصة "السمكة الملونة"، 2007، ص: 138
- مريوان نامق، مجلة زوايا الكبد، قصة "وطن السمك"، أبريل 2018، ص: 266

References

A. Books

Kurdish

Mukriani, H. (1960). *Hambana Borina dictionary*. Rojhelat Printing House.

Mardukh, A. (1960). *Mardukh dictionary: Kurdish–Kurdish dictionary*. Kurdistan Printing House.

Arabic

Abdul Nour, J. (1998). *Arabic–French/ French–Arabic dictionary*. Dar Al-Ilm Lil-Malayin.

Al-Ghadami, A. M. (1998). *Sin and thought* (4th ed.). Egyptian General Book Authority.

Alwash, S. (1985). *Dictionary of contemporary literary terms* (1st ed.). Dar Al-Kitab Al-Lubnani.

Bazi, M. (2012). *The title in Arab culture: Formation and paths of interpretation* (1st ed.). Ikhtilaf Publications.

Bin Malik, R. (2006). *Narrative semiotics* (1st ed.). Dar Majd Al-Adabi.

Bustani, B. (1987). *Muhit al-Muhit: A comprehensive dictionary of the Arabic language* (Vol. 1). Lebanon Library.

- Daffa, B. (2000). *Semiotics and the title in the literary text*. University Publications.
- Hamdi, S. A. (2015). *The title in the Saudi novel* (Doctoral dissertation, Umm Al-Qura University).
- Halfi, S. (2005). *The identity of signs in thresholds and the construction of interpretation* (1st ed.). Dar Al-Thaqafa.
- Hayas, K. S. (2016). *The autobiographical poem: Text structure and discourse formation* (1st ed.). Dar Ghida.
- Hussein, K. H. (2007). *On the theory of the title: The adventure of interpretation in textual threshold issues* (1st ed.). Dar Al-Takwin.
- Hussein, K. (2008). *Affairs of signs: From encryption to interpretation* (1st ed.). Dar Al-Takwin.
- Ibn Faris, A. (1979). *Dictionary of language standards* (A. S. M. Harun, Trans., Vol. 4). Dar Al-Fikr.
- Ibn Manzur. (1997). *Lisan al-Arab* (Vol. 2). Dar Sadir.
- Moftah, M. (1990). *Text dynamics: Framing and completion*. Arab Cultural Center.
- Qatous, B. (2008). *Alchemy of the title* (1st ed.). Ministry of Culture.
- Rahim, A. Q. (2010). *Title*. Dar Al-Takwin.
- Rawanieh, T. (1995). *The poetics of the signal in the structure of the initiation in ancient Arabic narrative*. Babi Mokhtar University Publications.
- Shami, A. J. (2012). *Title and consumption in theoretical contexts*. Dar Hamed.
- Shaqroush, S. (2000). *The semiology of the title in the poetry collection "Maqam Al-Buh"*. Biskra University Publications.
- Wahba, M. (1984). *Dictionary of Arabic terms in language and literature* (2nd ed.). Lebanon Library.

Persian

- Abbas, G. M. (2016). *Farhang Abbasi* (3rd ed.). Ganjina Publishing House.
- Ameed, H. (1958). *Farhang-e Amid*. Amir Kabir Publishing House.
- Moin, M. (2010). *Farhang-e Mo'in* (Vol. 3). Amir Kabir Publishing House.

English and French

Genette, G. (1987). *Poétique*. Éditions du Seuil.

Jones, D., Hartman, J., & Setter, J. (1995). *Cambridge English dictionary*. Cambridge University Press.

Murray, J., Wenar, A., & Simpson, J. (1989). *Oxford English dictionary*. Oxford University Press.

Weatherford, J. (2004). *Genghis Khan and the making of the modern world*. Crown Publishing.

B. Research Articles

Al-Mutawa, M. A. (1999). The poetics of the title in the book *Leg over leg: What continents are like*. *Alam Al-Fikr*, 28(1).

Hamdawi, J. (1997). Semiotics and titling. *Alam Al-Fikr*.

Madas, A. (2006). Titling in poetic discourse. *Al-Mukhbar Journal*, (3).

C. Magazine Articles

Bakr Hama Sadiq, S. (2007). The colorful fish story. *Zawyat Magazine*, p. 138.

Namik, M. (2018, April). The homeland of fish. *Zawyat Magazine*, p. 266.

Nisari, S. (2017, October). The story of Saydawan. *Zawyat Magazine*, p. 260.

Nisari, S. (2018, January). The story of Kandasma. *Zawyat Magazine*, p. 263.

Omer, M. (2018, February). The environmental story. *Zawyat Magazine*, p. 264.

Rafiq, P. (2018, January). The adventures of the trees. *Zawyat Magazine*, p. 263.

Sufi, S. (2018, July 9). The story of Aram and the nightingale. *Zawyat Magazine*, p. 270.

لیستی سەرچاوهکان:

أ-پهه تووک:

-بهزمانی کوردی:

- موكرياني، همزار (١٩٦٠)، فہرہنگی ہمبانه بۆرينه، چاپخانهی رۆژھەڵات، ھولنیر.
- مەردۆخ، عەبدوللّا (١٩٨٧)، فہرہنگی مەردۆخ، فہرہنگیکی کوردی-کوردی، چاپخانهی کوردستان، ھولنیر.
- بەزمانی عەرەبی:
- ابن المنظور (١٩٩٧)، لسان العرب، دار الصادرة للطباعة والنشر، مجلد ٢، لبنان.
- ابن فارس، احمد (١٩٧٩)، معجم مقاييس اللغة، ت: عبدالسلام محمد هارون، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، ج٤، بيروت .
- البستاني، بطرس (١٩٨٧)، محيط المحيط، قاموس مطول للغة العربية، مكتبة لبنان، مجلد ١، بيروت.
- الغدامي، عبدالله محمد (١٩٩٨)، الخطيئة والتفكير، الهيئة المصرية العامة للكتاب، ط٤، مصر.
- بازي، محمد (٢٠١٢)، العنوان في الثقافة العربية (التشكيل و مسالك التأويل)، منشورات الاختلاف، ط١، الجزائر.
- بن مالك، رشيد (٢٠٠٦)، السيميائيات السردية، الطبعة الاولى، دار مجد الادبي للنشر والتوزيع، الاردن.
- حسين، خالد حسين (٢٠٠٧)، في نظرية العنوان (مغامرة التأويل في شؤون العتبة النصية)، دار التكوين للتأليف والترجمة والنشر، ط١، دمشق .
- حسين، خالد (٢٠٠٨)، شؤون العلامات (من التفسير الى التأويل)، دار التكوين للتأليف والترجمة والنشر، ط١، دمشق، سوريا.
- حليفي، شعيب (٢٠٠٥)، هوية العلامات في العتبات وبناء التأويل، دار الثقافة للنشر والتوزيع، ط١، المغرب.
- رحيم، عبدالقادر (٢٠١٠)، العنونة، دار التكوين للتأليف و الترجمة والنشر، ط١، سوريا.
- شامي، عامر جميل (٢٠١٢)، العنوان والاستهلاك في مواقف النظرى، عامر جميل، دار حامد للنشر والتوزيع عمان، الاردن.
- عبدالنور، جبور (١٩٩٨)، المدخل العربي فرنسي عربي، دار العلم للملايين، ط٤، بيروت.
- علواش، سعيد (١٩٨٥)، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، ط١، دار الكتاب اللبناني، لبنان .
- قطوس، بسام (٢٠٠٨)، سيمياء العنوان، ط١، وزارة الثقافة، عمان، الاردن.
- مفتاح، محمد (١٩٩٠)، ديناميه النص تنظير وانجاز، المركز الثقافي العربي، لبنان.
- هياس، خليل شكري (٢٠١٦)، القصيدة السيره الذاتية-بنية النص وتشكيل الخطاب، دار غيداء للنشر والتوزيع، ط١، لبنان.
- وهبة، مجدى (١٩٨٤)، معجم المصطلحات العربية في اللغة والادب، ط٢، مكتبة لبنان، بيروت.
- بەزمانی فارسی:
- عباس، غلامحسن (٢٠١٦)، فرہنگ عباسی، انتشارات گنجینه، چاپ سیههم، تهران.
- عمید، حسن (١٩٥٨)، فرہنگ عمید، انتشارات امیر کبیر، چاپ سیههم، تهران .
- معین، محمد (٢٠١٠)، فرہنگ معین، جلدی سیههم، انتشارات امیر کبیر، تهران.

-بهزمانی نینگلیزی و فہرہنسی:

Genette, G. (1987). *Poétique*. Éditions du Seuil.

Jones, D., Hartman, J., & Setter, J. (1995). *Cambridge English dictionary*. Cambridge University Press.

Murray, J., Wenar, A., Simpson, J., Edmund, A., & Sun, S. (1989). *Oxford English dictionary*. Oxford University Press.

Weatherford, J. (2004). *Genghis Khan and the making of the modern world*. Crown Publishing.

ب-تیز:

حمدي، صفية بنت عبده (2015)، العنوان في الرواية السعودية، الاطروحة دكتورا، فرع الادب والنقد، كلية اللغة العربية، جامعة ام القرى، المملكة العربية السعودية.

ج-تويزينهوه:

رواينية، طاهر (1995)، شعرية الدال في بنية الاستهلال في السرد العربي القديم ضمن الماشئه والنص الادبي، اعمال ملتقى معهد اللغة العربية وادابها، منشورات جامعة باي مختار، عنابه، 15-17 ماي، الجزائر.

شقروش، شادية (2000)، سيمياء العنوان في ديوان (مقام البوح) للشاعير (عبدالله العشى)، الملتقى الوطني الأول، منشورات الجامعية بسكرة، جامعة العربي التبسي، 17 نوفمبر، العدد 01

المطوى، محمد الهادي (1999)، شعرية عنوان كتاب الساق على الساق فيما هو القاريات، مجلة عالم الفكر، المجلس الوطني للثقافة والفنون والادب، مجلد 28، ع 1، سبتمبر، الكويت .

حمداوى، جميل (1997)، السيميوطيقا والعنونة، مجله عالم الفكر، المجلس الوطني للثقافة و الفنون والادب، مج 28، مارس، الكويت .

مداس، أحمد (2006)، العنونة في الخطاب الشعري، مجلة المخبر، منشورات قسم الادب العربي، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية والانسانية، جامعه محمد خيضر، ع 3، بسكرة.

دفة، بلقاسم (2000)، علم السيمياء والعنوان في النص الأدبي، الملتقى الوطني الأول السيمياء والنص الادبي، منشورات الجامعية، في 8/6 بسكرة .

د-گؤفار:

-بهزمانی کوردی:

پيام رفیق، گ. جگەرگوشهکان، چيروکی بهسرهاتی درمختهکان، کانونی دوهمی 2018، ژ: 263.

محمد عومر، گ. جگەرگوشهکان، چيروکی ژينگه، شوباتی 2018، ژ: 264.

سوزان سؤفی، گ. جگەرگوشهکان، چيروکی نارام و بوليوولهکمی، تهموزی 9 2018، ژ: 270.

سهلاح نيساری، گ. جگەرگوشهکان، چيروکی سهيدهوان ، تشرینی يهکمی 2017، ژ: 260.

- سه‌لاح نیساری، گ. جگرگوشه‌کان، چیرۆکی كه‌نده‌سمه ، كانوونی دووه‌می ٢٠١٨، ژ: ٢٦٣.
- شادی به‌كرحه‌مه‌صدیق، گ. جگرگوشه‌کان، چیرۆکی ماسییه‌ره‌نگاو ره‌نگه‌كه، ٢٠٠٧، ژ: ١٣٨.
- مه‌ریوان نامیق، گ. جگرگوشه‌کان، چیرۆکی نیشتمانی ماسی ، نیسانی ٢٠١٨، ژ ٢٦٦.